

PAPER DETAILS

TITLE: İstanbul'da Yasayan Evsizlerin Sosyoekonomik Durumları, Sorunları ve Çözüm Önerileri:
Fatih İlçesi Üzerine Bir İnceleme

AUTHORS: İrfan ERSİN, Halim BAS

PAGES: 41-67

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2403200>

ARAŞTIRMA MAKALESİ

İstanbul'da Yaşayan Evsizlerin Sosyoekonomik Durumları, Sorunları ve Çözüm Önerileri: Fatih İlçesi Üzerine Bir İncelemeİrfan Ersin ¹
Halim Baş ²**Öz**

Kentleşmenin yaygın hale gelmesi sonucu çeşitli sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu sorunlardan bir tanesi de evsizlik sorunudur. Evsizlik sorunu, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde değişkenlik göstermektedir. Evsizliğin oluşmasında ekonomik ve sosyal faktörler, önemli kaynaklar olarak görülmektedir. Çalışmamızda İstanbul'da yaşayan evsizlerin sosyoekonomik durumları ve sorunlarının ortaya çıkarılması amaç edinilmiştir. Bu amaç doğrultusunda İstanbul Fatih ilçesi örneklem olarak seçilmiş, anket uygulaması (frekans analizi) ve derinlemesine mülakat yöntemi (benzeşik örnekleme) kullanılmıştır. Söz konusu yöntemler sonucunda, İstanbul Fatih ilçesinde yaşayan evsizlere göre evsizliğin en önemli nedeninin ekonomik faktörler olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuç çerçevesinde çalışmada evsizliği azaltmaya yönelik makro ve mikro politika önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Evsizlik, Türkiye'de Evsizlik, Fatih**JEL Sınıflandırması:** J08, J15, J17

¹ Öğr. Görevlisi, İstanbul Medipol Üniversitesi, Sosyal Bilimler MYO,
iersin@medipol.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-7407-3654>

² Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medipol Üniversitesi, Sosyal Bilimler MYO,
hbas@medipol.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-4109-1696>

Atıf/Citation: Ersin, İ., Baş, H. (2021). İstanbul'da Yaşayan Evsizlerin Sosyoekonomik Durumları, Sorunları ve Çözüm Önerileri: Fatih İlçesi Üzerine Bir İnceleme, Maruf İktisat İslam İktisadi Araştırmaları Dergisi, 1(2), s.41-67.

• Geliş/Received - 5.08.2021
• Kabul/Accepted - 1.11.2021

Abstract

Various problems have arisen as a result of widespread urbanization. One of these problems is the problem of homelessness. The problem of homelessness varies in developed and developing countries. Economic and social factors are seen as important resources in the occurrence of homelessness. The aim of our study is to reveal the socioeconomic status and problems of homeless people living in Istanbul. For this purpose, Istanbul Fatih district was selected as a sample, and questionnaire application and in-depth interview methods were used. As a result of these methods, it was revealed that the most important cause of homelessness compared to the homeless living in Istanbul Fatih district is economic factors. In the framework of this result, macro and micro policies for reducing homelessness are proposed in the study.

Keywords: Homelessness, Homelessness in Turkey, Fatih

JEL Classification: J08, J15, J17

Giriş

Barınma, insanların maddi ve manevi anlamda yaşamlarını sürdürmesinde temel ihtiyaçlar arasında yer almaktadır. Barınma ihtiyacının karşılanmaması bireyleri başta ruhsal olmak üzere, fiziksel, sosyal ve duygusal açıdan etkileyebilmektedir. Bireylerin barınmadan yoksun kalma durumu olarak tanımlanan evsizlik, geçmişten günümüze toplumların önemli sorunları haline gelmiştir. Nitekim bu durum ülkenin demografik, sosyal, siyasal ve ekonomik faktörleri ile doğrudan ilişkili olarak görülmektedir. Bilinçsiz kentleşmenin olduğu ve nüfus dağılımında yüksek orana sahip şehirlerde istihdam, geçim sıkıntısı, sağlık sorunları, aile arasındaki ilişkiler sebebiyle evsiz insan sayısında artışlar söz konusu olabilmektedir. Özellikle kapitalist iktisat (neo-liberal) politikaların 1980 sonrası refah devletlerinde uygulanması, konut ihtiyacının piyasaya bırakılması ve kamunun ekonomik faaliyetlerden çekilmesi şehirlerde yoksullukları artırmış, geçinme zorlaşmış ve bunun getirdiği yükü hem ekonomik hem sosyal sorunların hızla yükselmesine neden olmuştur. Bu durum da “evsizlik” sorununu ön plana çıkartmıştır (Yılmaz, 2012; Kılıç ve Aslantürk, 2019).

Sosyal sorunlar arasında önemli bir yere sahip evsizlik, dünyada olduğu gibi ülkemizde de ön plana çıkan problemler arasındadır. Çarpık kentleşme, konut sorunu, göç, hızlı nüfus artışı, sosyal güvenceden yoksunluk, işsizlik, gelir düşüklüğü, sağlık hizmetlerinden yeterince yararlanamama, madde bağımlılığı, yetersiz ve dengesiz beslenme gibi nedenler ülkemizde evsizliğin oluşmasında ana nedenler olarak görülmüştür (İlhan ve Ergün, 2010). Ülkemizde evsizliğin yoğun olduğu iller İstanbul, Ankara, İzmir, Kocaeli ve Bursa olarak sıralanmaktadır. Bu illerin ortak özelliği daha önce de ifade edildiği üzere nüfus yoğunluğu yüksek ve bilinçsiz kentleşmenin hızlı artış sağladığı iller olmasıdır. Altun (1997)’a göre, Türkiye’de evsizlik sorununun ön plana çıkmasının ana nedenleri, 1980 sonrası ekonomik serbestleşmenin meydana gelmesi ve 1990’lı yıllarda Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde terör olaylarının bölgede yaşayanları şehirlere göç etmesine yol açması olarak gösterilmektedir.

Evsizlik sorunu ülkemizde en yoğun İstanbul'da yaşanmaktadır. Bunun en önemli nedeni İstanbul'un çok büyük bir nüfusa sahip metropol bir şehir olmasıdır. İstanbul'da evsizler için yapılan araştırmalar çok nadir olmakla birlikte görece yeni olduğu görülmektedir. Literatürdeki çalışmalarda başta ekonomik olmak üzere sosyal ve psikolojik nedenlerle oluştuğu ifade edilebilmektedir. İstanbul'da evsizlere yönelik geçici sosyal politikalar uygulanırken, kalıcı politikaların azlığı en önemli konular arasında yer almaktadır.

Çalışmamızın amacı İstanbul'da yaşayan evsizlerin sosyoekonomik durumlarını ve sorunlarını tespit etmek ve bunun sonucunda çözüm önerileri geliştirmektir. Söz konusu amaç doğrultusunda İstanbul'un Fatih ilçesi örneklem olarak seçilmiş, derinlemesine mülakat ve anket tekniği tercih edilmiştir. Derinlemesine mülakatta esnek soruların varlığı mümkün olmakla birlikte sorunların daha ayrıntılı analiz edilmesi hedeflenmektedir. Anket tekniğinde ise daha çok kişiye ulaşarak evsizliğin sorunlarına yönelik genel bilgi edinimini elde etmek amaçlanmıştır.

Çalışmamızın ilk bölümünde evsizliğin tanımı ve nedenlerine yer verilmiştir. İkinci bölümde ilgili alan yazın taraması yapılmıştır. Üçüncü bölümde ise İstanbul Fatih İlçesine üzerine derinlemesine mülakat ve anket sonuçları paylaşılmış ve son bölümde çözüm önerileri sunulmuştur.

2. Evsizlik Tanımı ve Nedenleri

Evsizlik, önemli toplumsal sorunlar arasında yer alan, şehirlerde, kasabalarda ve kırsal alanlarda gerçekleşebilen, genel sağlığı olumsuz etkileyen, bireyin kendine olan özgüvenini yitiren bir kavram olarak ifade edilmektedir (Crane ve diğ., 2006). Evsizlikle ilgili farklı tanımlamalar mevcuttur. Bazı tanımlarda evsizlik, sabit, düzenli ve gece uyuyacak yeri olmayan bireylerden meydana gelmektedir (Nies, 2001; Plumb, 2000). Bazılarında ise evsizlik, sokak ve cadde gibi alanlarda, sahil kenarlarında, terminal alanlarında, metruk binalarda düzenli olarak yaşamını devam ettirebileceği bir mekâna sahip olmayan bireyleri tanımlamak için kullanılan bir kavramdır (Yağan, 2009).

Evsizlik, toplumların dikkatini çeken ve sosyal bir sorun oluşturan bir kavramdır. O'Flaherty (1996), evsizlik tanımlamalarında kültürlerin, dillerin, dinlerin ülkelerin sosyal, siyasi ve ekonomik yapıların etkili olduğunu ifade etmektedir. O'Flaherty'e göre, İngiltere'de kullanılan "homeless" kelimesi, tüm kavramları içinde barındırmakta ve geniş bir anlama sahip olmaktadır. ABD'de ise evsizlik, yaşamını sürdüreceği bir konutu olmayanların (kiralık dahi), ailesiyle sorun yaşayan gençleri ve eşiyle aynı evde yaşamayan bireyleri kapsamaktadır (O'Flaherty, 1996). Macknee (2002)'ye göre evsizler, sokak insanları, dilenciler, sokak çocukları, alkolikler, akıl hastaları olarak ifade edilmektedir.

Evsizlikle ilgili bir diğer tanım Simmel (2009) tarafından yapılmaktadır. Simmel (2009)'e göre, "metropol kentlerde yaşayan bireylerin yoksulluk sebebiyle barınma ihtiyacından yoksun kalması ve bu bireylerin ortak barınma alanlarında yaşamaları" evsizlik olarak tanımlanmaktadır. Evsizlerin ortak barınma mekanlarında bulunması, yoksulluk biçiminin toplum tarafından görülmek istenmeyen ve uzak durulan bir durum olarak algılanmasına neden olmaktadır (Simmel, 2009). Bu tanıma benzer olarak Giddens (2012) evsizliği, sosyal dışlanmanın bir ürünü olarak ifade eder. Evsizler, günümüzde bireylerin gündelik yaşam pratiklerinden uzak durmaktadır. Yani, barınacak bir yeri olmayan birey,

işe gitmek, sosyal ortamlarda arkadaşlarla vakit geçirmek veya alışveriş yapmak gibi insanların gün içerisinde olağan yapmış olduğu rutin pratiklere erişememekte ve bir dışlanmanın içerisinde kendini bulmaktadır (Giddens, 2012).

Evsizliğin oluşmasında birçok neden vardır. Bu nedenler ülkelere, bölgelere, ekonomik, sosyal ve siyasal faktörlere göre değişkenlik göstermektedir. Literatürde evsizliğin nedenleri ekonomik ve sosyal faktörler çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bu nedenler aşağıda maddeler halinde özetlenmektedir (Akyıldız, 2017; Burt, 1995; Özdemir, 2010; Küçük, 2018).

- İşini kaybetme, işinden olma
- Yeterli gelire sahip olamama ve fakirlik
- Boşanma, ev içi şiddet, aile arası sorunlar, istismar
- Madde bağımlılığı ve alkol kullanımı
- Ruhsal ve fiziksel sorunlar
- Sosyal dışlanma
- Uygun ev edinme olanaklarının olmaması
- Nüfus yoğunluğunun yüksek oluşu
- Kamusal yardımların azalışı
- Şehirde yaşam maliyetlerinin artışı

Birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de evsizlik sorunu önemli sosyal problemler arasında yer almaktadır. Türkiye’de bu konuda yapılan çalışmalar sınırlı sayıda olduğu gibi, evsiz verilerine ulaşılabilecek herhangi bir veri tabanı da yoktur. Evsizlere yönelik çıkarımlar Valilik, Kaymakamlık, Belediye, STK ve Parti gibi kuruluşların yapmış olduğu çalışmalar ekseninde yapılmaktadır. Bu konuda İstanbul Büyükşehir Belediyesinin kış çalışmaları kapsamında evsizlere yapmış olduğu yardımlardan elde edilen veriler İstanbul için yaklaşık olarak evsiz sayısını ortaya koymaktadır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2020 Aralık ayı kış çalışmalarında toplam 1306 evsiz barınma ihtiyacının geçici olarak giderildiğini ifade etmiştir.

Türkiye’de evsizlere yönelik araştırma yapan Şefkat Derneğinin açıklamalarına göre, Türkiye’de yaklaşık 70 bin evsizin, İstanbul’da ise 7-10 bin arasında evsizin olduğu ifade edilmektedir. Şefkat Derneği’ne göre bu veriler yaklaşık sayıları ifade etmektedir (Erdem, 2021). Metropol bir kent olan İstanbul’da evsizliğin oluşmasında 2000’den sonra hızlı kentsel dönüşümlerin olması, konutların pahalılaşması ve şehirde yaşam maliyetinin artması neden olarak gösterilmektedir. Fazıl Karaman (2019)’a göre, İstanbul’da yaşanan kentsel dönüşümler, topraktaki rantın yeniden bölüşülmesine olanak sağlamış ve yoksul kesimler şehir merkezlerinden şehrin uç noktalarına atılmış ve böylelikle onların sosyal ilişkiler dengesi bozularak büyük bir dışlanmaya maruz bırakılmıştır.

İbb’den Evsizlere Sıcak Yuva,

<https://www.ibb.istanbul/News/Detail/33689> Erişim Tarihi: 14.03.2021

3. Evsizlerle İlgili Literatür

Evsizlik olgusu, dünya genelinde yapılan çalışmalarda birçok faktöre bağlı olarak analiz edilmiştir. Bu çalışmalarda, makro ve mikro düzeyde faktörler şeklinde bir tasnif olduğu gibi, yapısal ve bireysel faktörlerden kaynaklı bir sınıflama olduğu görülmektedir. Yine evsizlerle ilgili literatürde, Türkiye’de yapılmış saha çalışmalarının oldukça sınırlı sayıda olduğu göze çarpmaktadır. Bununla birlikte teorik temelli çalışmalar oldukça az sayıdadır. Bu çalışmalardan birinde Özdemir (2010) evsizlik ve evsizlere ilişkin genel bir perspektif ile evsizliği oluşturan nedenler ve evsizlerin karakteristiklerini ortaya koymuştur. Özel bir yaş kategorisi bağlamında ise Işıkhana (2004) yaşlıların evsiz kalma nedenleri ile yaşlı evsizlere ne tür sosyal hizmet müdahaleleri uygulanabileceğine dair bir çerçeve sunmaktadır. Akyıldız ise (2017) çalışmasını teorik temellere dayandırarak dünyada ve Türkiye’de evsizlik sorunu ve çeşitli uygulamaları taramış ve sonucunda ise model önerisinde bulunmuştur.

Diğer yandan literatürde saha çalışması olarak belli başlı çalışmalar yer almaktadır. Yeter (2018) İstanbul’da faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının evsizlere yönelik hizmetleri ele almıştır. Bu bağlamda, evsizlere yönelik hizmet sunan beş sivil toplum kuruluşunun yetkilileriyle yarı yapılandırılmış mülakat tekniği ve katılımlı gözlem yoluyla veri elde edilmiştir. Bulgularda, evsizlere yönelik olarak sağlık, barınma, gıda, psiko-sosyal destek ve iş ve meslek edindirme faaliyetlerinin yürütüldüğü tespit edilmiştir. Bekaroğlu Doğan (2020) çalışmasında İstanbul’un Beyoğlu bölgesinde evsizlikle ilgili sosyal politikasızlığın nedenleri ve etkileri üzerinde durmuştur. Bu çerçevede yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile evsizler ve uzmanlarla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerden yola çıkarak uzmanların evsizleri nasıl tanımladıklarına ve evsizlerin kendi durumunu tasvir eden betimlemelerine yer verilmiştir. Kılıç ve Aslantürk (2019) evsizlerin sosyo-demografik özellikleri ile sokak yaşam deneyimleri belirlenmesini amaçlamıştır. Çalışmaya Antalya ilinde gönüllü 50 evsiz katılmış ve araştırmada evsizlere 34 soruluk bir anket yöneltilmiştir. Bulgularda çoğunluğun 45-59 yaş aralığında, bekar ve ilköğretim mezunu erkekler olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte çoğunlukla ekonomik nedenlerle sokakta yaşandığı, düzenli gelir yokluğu ve sosyal güvence yoksunluğu gibi faktörlerin öne çıkan özellikler olduğu tespit edilmiştir.

Öte yandan literatürde evsiz ölümlerinin nedenlerine ilişkin az da olsa çalışma bulunmaktadır. Bu çerçevede Altun (1997) çalışmasında 1991-1995 yılları arasında İstanbul Adli Tıp Kurumu’nda otopsis yapılmış 126 evsizi retrospektif olarak taramışlar ve değerlendirmişlerdir. Çıkan sonuçlarda evsizlerin 31-50 yaş aralığında olduğu görülmüştür. Ölümlerin beşte biri alkol nedeniyle ve büyük bir kısmı doğal nedenlerle gerçekleşmiştir. Benzer bir çalışmada Çelikel vd (2015) ise çalışmalarında evsiz ölümlerine dair 2004-2013 yılları arasında Eskişehir’de otopsis yapılan 3108 olguyu retrospektif olarak taramışlar ve 34 olguyu kapsama dahil etmişlerdir. Elde edilen bulgularda çoğunluğun 40-50 yaş arası ve büyük bir bölümünün erkek olduğu, ölümlerin önlenemez veya tedavi edilebilir sebeplerle ilişkilendirildiği ifade edilerek evsizlerin kayıt altına alınarak sağlık ve sosyal yaşamlarının desteklenmesi önerilmiştir.

Ayrıca literatürde evsizlere yönelik vatandaş algısına dair çalışmalara az da olsa rastlanmaktadır. Bu çalışmalardan birinde Çelebi (2014) Adana ilinde gönüllü 100 katılımcıya literatüre dayanarak hazırladığı 36 maddelik anket sorularını yöneltilmiştir. Elde edilen bulgularda toplumun sokakta yaşayan kimselerle etkileşiminin zayıf olduğu ve yapılacak sosyal sorumluluk projelerine katılım istekliliğinin

az olduğu sonucu çıkmıştır. Aynı zamanda devletin bu kişilere yönelik yardımları yetersiz bulunmuş; bu kişilerin güvenilir ve hijyen olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Evsizlik olgusunu yönetim penceresinden ele alan bir çalışmada Işıker (2014) kimisi uzun süredir sokakta ve kimisi bir sivil toplum kuruluşunun evsizler evinde yaşayan 14 evsizle bireysel görüşmeler gerçekleştirmiştir. Bulgulardan hareketle devletin görünmezliği ve yetersizliği iddia edilmekle beraber devlet, STK ve vakıfların bu konuda ortak bir yapılanma içerisinde olması gerekliliğine vurgu yapılmıştır.

Öte yandan yabancı ülkelerde yapılan çalışmaların yoğunlukla saha odaklı oldukları görülmektedir. Bu anlamda evsizlik olgusunu cinsiyetler arasında farklılıklar üzerinden inceleyen çalışmada North ve Smith (1993) 600 evsiz erkek ve 300 evsiz kadın katılımcı üzerinden karşılaştırma yapmışlardır. Cinsiyet açısından belirgin farklar ortaya çıkmıştır. Özellikle kadınların bakmakta oldukları küçük çocuklarının olması ile daha fazla refah bağımlısı olması yanında, daha az sıklıkta madde bağımlılığı ve mahkûmiyet olgularının olduğu görülmüştür. Morell-Bellai vd (2000) araştırmalarını Kanada'nın Toronto kentinde yürütmüşlerdir. Çalışmada derinlemesine mülakat tekniği kullanılarak yarı yapılandırılmış görüşme ile 29 evsizden veri toplanmıştır. Bulgulara göre, evsiz olmak ve evsiz kalmak döngüsüne neden olan makro düzeyde; yoksulluk, istihdam eksikliği, düşük refah ücretleri ve uygun fiyatlı konut eksikliği gibi faktörler tespit edilirken; bireysel faktörlerin ise çocukluk istismarı ya da ihmali, akıl sağlığı semptomları, zayıf destek ağları ve madde kullanımı şeklinde ortaya çıktığına ulaşılmıştır. Bender vd (2007) çalışmalarında evsiz gençleri ele almışlardır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi tercih edilerek 18-24 yaş arası gençlerden oluşturulan yedi odak grup görüşmesi yapılmıştır. Bulgularda üç önemli tema olarak "sokak zekâsı" geliştirmek, kişisel güçlü yönlerin varlığı ve hayatta kalmak için gençlerin güvendiği gayri resmi kaynaklar ön plana çıkmaktadır. Johnson ve Chamberlain (2011) Avustralya'da evsizliğin en önemli nedeninin ruh sağlığı olduğu önermesini araştırmak için 5526 vaka geçmişini taramış ve her dosyayı 30 değişkenle incelemişler ve evsiz tanımına uyan 4 bin 291 evsizden veri toplamışlardır. Çalışmada elde edilen bulgularda, %80'lik kesimin 44 yaş ve altında olduğu, işsiz olduğu veya işgücünde olmadığı, yalnızca %15'lik bir kesimin ruh sağlığı sorunları olduğu ve yaygın önermenin politika yapımcılar için yanlış mesaj verdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Literatürde evsizlik sorununa ilişkin çok sayıda sonuca ulaşmak mümkündür. Teorik, nedenler ve algılar çerçevesinde birçok araştırmacı bu konuya ilgi duymaktadır. Dünyada ve Türkiye'de ekonomi uygulamalarından ve sosyal çözümlerden kaynaklı evsizlik meselesi giderek önem kazanmaktadır. Bu bağlamda yapılan çalışmaların önemli bir bölümü keşif amaçlı olarak nitel araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Ancak bu konu nitel çalışmanın nicel çalışmanın tamamlayıcısı olarak derinlikli bir kavrayış ile ele alınması gerekmektedir. Bu çalışmada, bu gereklilik üzere her iki yöntem kullanılarak literatüre katkı sağlamak amaçlanmıştır.

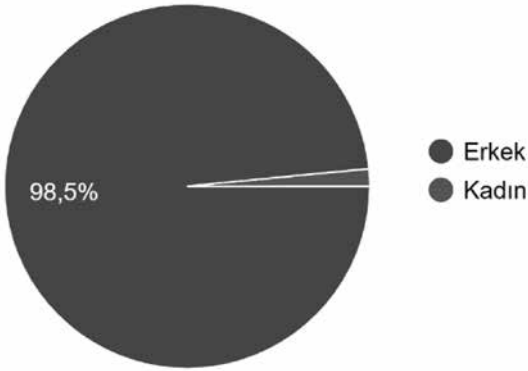
4. İstanbul'da Evsizliğin Nedenleri Üzerine Bir Uygulama: Fatih İlçesi Üzerine Bir Araştırma

4.1. Anket Uygulaması

Çalışmanın bu kısmında İstanbul Fatih ilçesinde bulunan evsizlere yönelik anket verilerine yer verilmektedir. Ayrıca burada tesadüfi örnekleme yöntemi seçilmiş ve frekans analizinden yararlanılmıştır. Söz konusu analiz için ankete katılım sayısı 65 kişi olarak gerçekleşmiştir. Çalışmada kullanılan an-

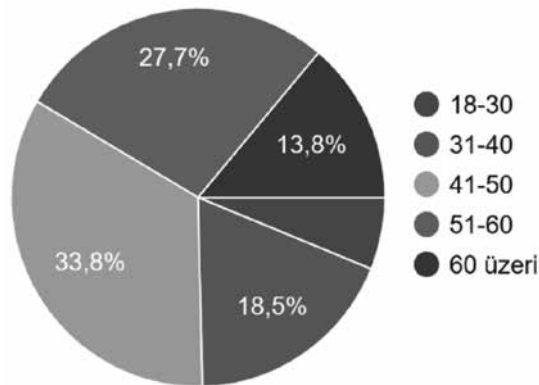
ket soruları Kılıç ve Aslantürk'ün (2019) çalış-
masından elde edilmiştir. Anket çalışmasında
katılımcılarla yüz yüze görüşülmüş ve verilerin
toplanmasında kendilerinden izin alınmıştır.

Grafik 1: Cinsiyet



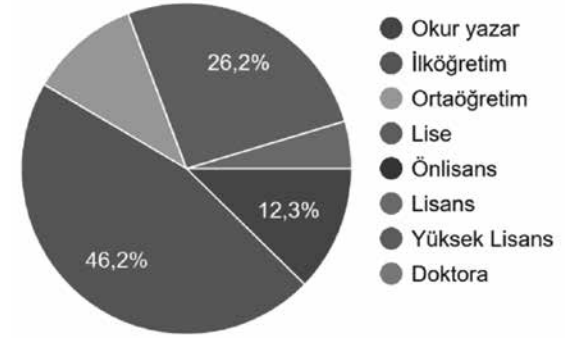
Evsizlerle ilgili yapılan ankete katılanların
%98,5'i erkek, %1,5'i ise kadındır. Yapılan araş-
tırmaların ve saha çalışmalarının çoğunda ev-
sizlerin genelde erkeklerden oluştuğunu söyle-
mek mümkündür.

Grafik 2: Yaş



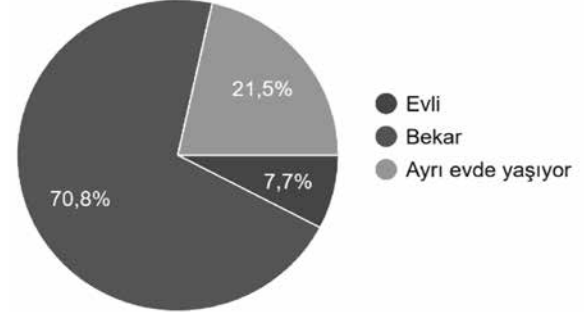
Araştırmaya katılanların yaş dağılımlarına ba-
kıldığında en fazla oranın %33,8 ile 41-50 yaş
arasında olanlara, %27,7'si ise 51-60 yaş arası
olanlara, %18,5'i ise 31-40 yaş arası olanlara
aittir.

Grafik 3: Eğitim Düzeyi



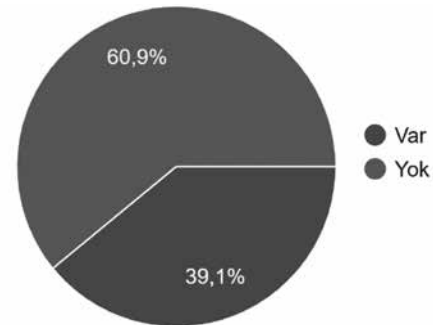
Araştırmaya katılanların eğitim düzeyleri ince-
lendiğinde katılımcıların %46,2'si ilköğretim,
%26,2'si lise, %12,3'ü okur yazar ve %10,8'i orta-
öğretim ve %4,6'sı üniversite lisans mezunudur.

Grafik 4: Medeni Durum

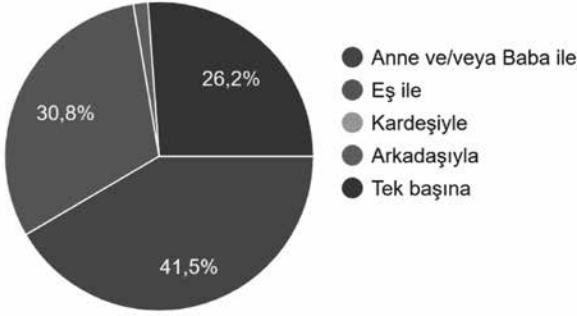


Medeni duruma göre katılımcıların %70,8'i be-
kar, %7,7'si ise evlidir. %21,5'lik bir kesimde ise
evli ama ayrı yaşama durumu söz konusudur.

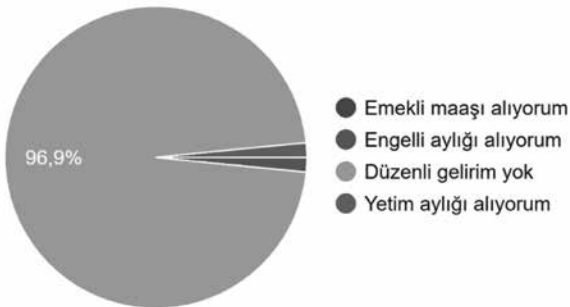
Grafik 5: Çocuk Sahibi Olma Durumu



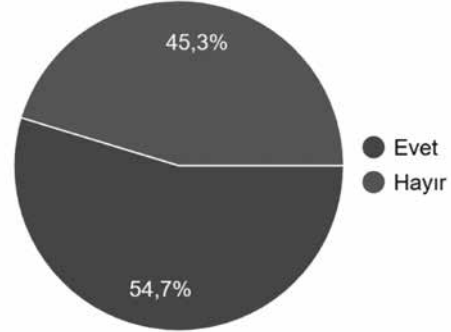
Katılımcıların %60,9'unun çocuğu yokken,
%39,1'i çocuk sahibidir.

Grafik 6: Sokakta Yaşamadan Önce Kiminle Birlikte Yaşıyordunuz?

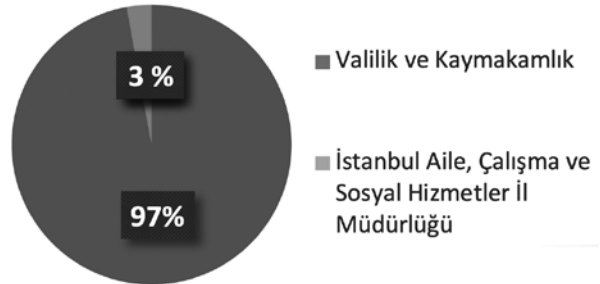
Katılımcıların evsiz olmadan önce kiminle yaşadıkları, evsiz olmalarında önemli işaretler vermektedir. Bu çerçevede “Sokakta Yaşamadan Önce Kiminle Birlikte Yaşıyordunuz?” sorusuna verilen cevaplara göre %41,5’lik bir oran anne ve babasıyla, %30,8 eş ile ve %26,2 i tek başına yaşamaktaydı. Bu verilere göre, evsizliğin meydana gelmesinde anne-babaların ve eşlerin etkisinin önemli derecede olabileceği düşünülmektedir.

Grafik 7: Sabit Gelir Durumunuz Nedir?

Katılımcıların gelir durumlarına bakıldığında %96,9’unun düzenli bir geliri olmadığı, %1,6’sının engelli aylığı aldığı ve %1,6’sının da yetim aylığı aldığı görülmüştür. Bu oranlara göre evsizlikte düzenli bir gelirin olmayışı da önemli bir etken olarak görülmektedir. Yani ekonomik evsizliğin oluşmasının arkasında ekonomik nedenlerin varlığı söz konusu olmaktadır.

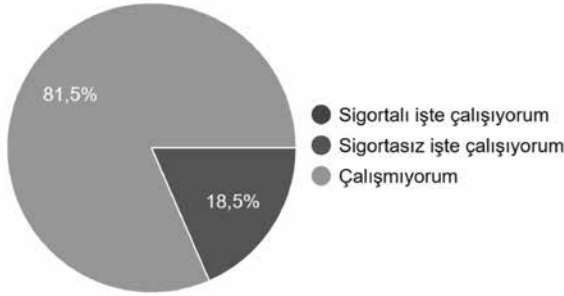
Grafik 8: Sosyal Yardım Alıyor Musunuz?

Araştırmada katılımcıların %54,7’sinin sosyal yardım aldığı, %45,3’ünün de sosyal yardım almadığı gözlemlenmiştir. Bir önceki soruda %96,9’unun düzenli gelire sahip olmayışından yola çıkılırsa sosyal yardımların da düzenli olmadığı anlaşılmaktadır.

Grafik 9: Sosyal Yardımı Hangi Kurumdan Alıyorsunuz?

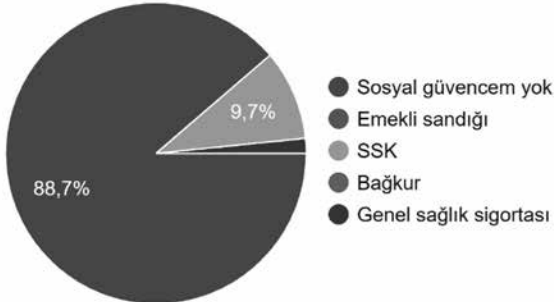
Sosyal yardım alanların sosyal yardımı nerden aldıkları ile ilgili soruya verdikleri cevaba göre, %97’si valilik ve kaymakamlıktan, %3’ü ise İstanbul Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğünden almaktadır. Sosyal yardımın düzenli olmadığı ve evsizleri bulundukları durumdan kurtaramadığı gerçeği, yardımların etkisinin incelenmesini gerekli kılmaktadır. Bu konuda kamu yetkililerinin saha araştırması yapması önerilmektedir.

Grafik 10: Çalışma Durumu



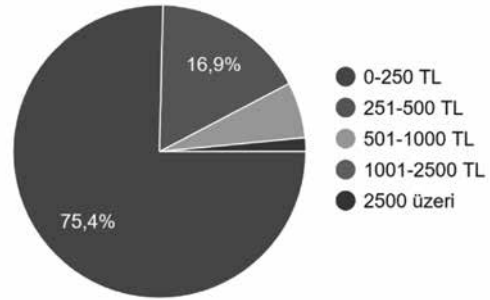
Katılımcıların çalışma durumlarına bakıldığında evsizlerin %81,5'i çalışmamakta, %18,5'i de sigortasız ve düzensiz işlerde çalışmaktadır. Ek olarak, katılımcılar arasında sigortalı çalışanların olmadığı görülmektedir. Bu verilerin de evsizliği önemli derecede etkileyebileceği söylenebilir.

Grafik 11: Çalışma Durumu



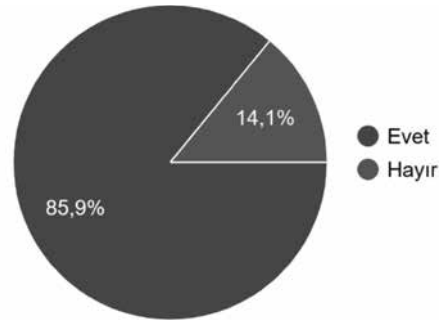
Sosyal güvence durumlarına göre, katılımcıların %88,7'si sosyal güvenceye sahip değildir. Katılımcıların %9,7'si SSK'dan ve %1,6'sı Genel Sağlık Sigortasından faydalanmaktadır.

Grafik 12: Gelir Durumu



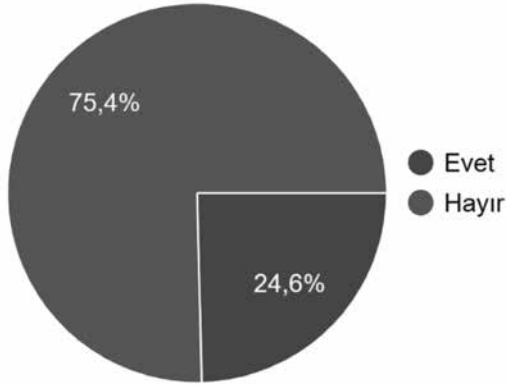
Gelir durumlarına göre katılımcıların %75,4'ü aylık ortalama 0-250 TL arası, %16,9'u aylık ortalama 251-500 TL arası ve %6,2'si de 501-1000 TL arası bir gelire sahiptir. Gelir durumları incelendiğinde İstanbul gibi bir metropol şehirde bu gelir miktarlarında geçimin çok zor olacağı ve bu gelirle herhangi bir ev, otel, pansiyon vb yerlerde kalınmayacağı açıktır. Düşük gelir durumu, evsizliğin önemli nedenleri arasında yer almaktadır.

Grafik 13: Asgari Ücretli İş İmkânı Olması Durumunda Çalışma İsteği



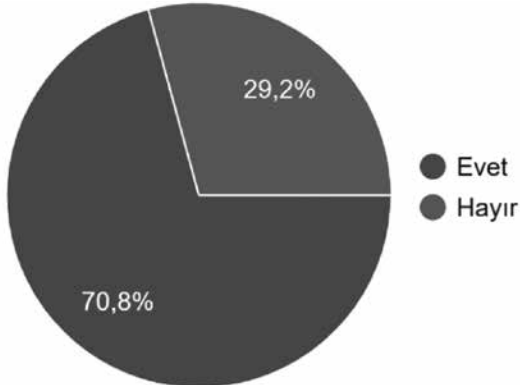
Katılımcıların "Asgari ücretli bir iş imkânı olursa çalışmak ister miydiniz?" sorusuna %85,9'luk bir kısım evet yanıtını vermiştir. %14,1'lik bir kısmın da hayır cevabı verdiği görülmektedir. Bu sonuçlar iş imkanları sunulması durumunda evsiz sayısının azaltılabileceği anlamına gelmektedir.

Grafik 14: Kronik Hastalık Durumu



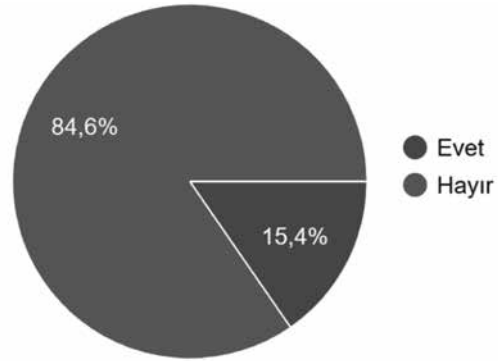
Katılımcıların kronik hasta olma durumları sorulduğunda %75,4'lük bir kısım hayır cevabını verirken, %24,6'lık bir kısım da evet cevabını vermiştir. Evsizliğin sağlıksız koşullar çerçevesinde gerçekleştiği göz önünde bulundurulduğunda kronik hastalıkların artma olasılığı yükseliş gösterecektir. Sağlık ve sağlığa erişim insan hakkıdır. Toplumsal düzeyde evsizlerin sağlığından da başta Valilik olmak üzere Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü, Belediyeler ve STK'lar sorumludur. Bu nedenle evsizlere yönelik sağlık taramalarının sıklaştırılması ve takip edilmesi bu çalışmanın önerileri arasında yer almaktadır.

Grafik 15: Sigara İçme Durumu



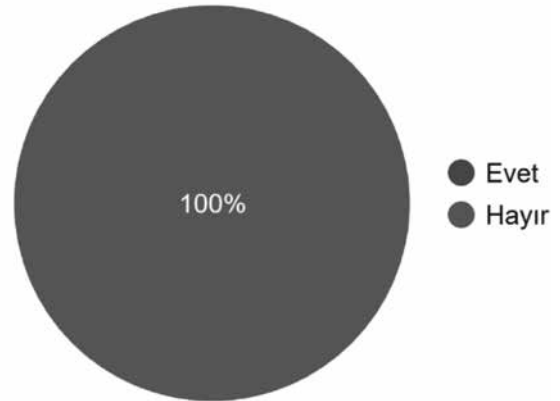
Sigara kullanım oranlarına bakıldığında katılımcıların %70,8'i sigara kullanırken, %29,2'si ise sigara kullanmamaktadır.

Grafik 16: Alkol Kullanım Durumu



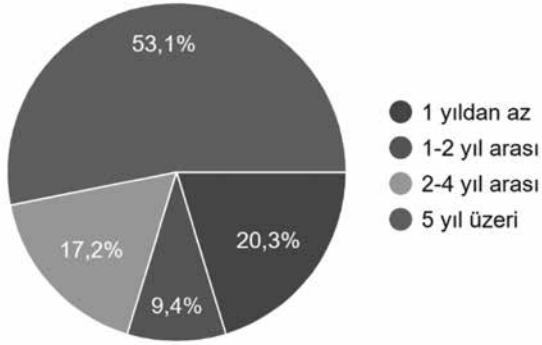
Alkol kullanımlarına bakıldığında beklenilenin aksine katılımcıların %84,6'sı hayır cevabını vermiştir. Katılımcıların %15,4'ünün ise alkol kullanım durumu söz konusudur.

Grafik 17: Uyuşturucu Kullanım Durumu



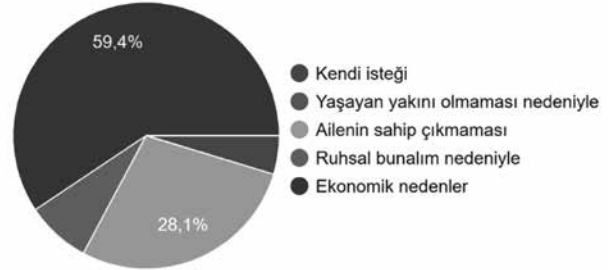
Katılımcılara uyuşturucu durumu sorulduğunda hepsi hayır cevabını vermiştir. Alkol kullanımının az olması, uyuşturucu kullanımının hiç olmaması evsizliğin meydana gelmesinde ekonomik sorunların daha da belirgin olduğu izlenimini vermektedir. Bunun yanında hassasiyet gerektiren bir soru olduğundan verilen yanıtların doğru olmama ihtimali de bulunmaktadır.

Grafik 18: Sokakta Yaşanılan Süre



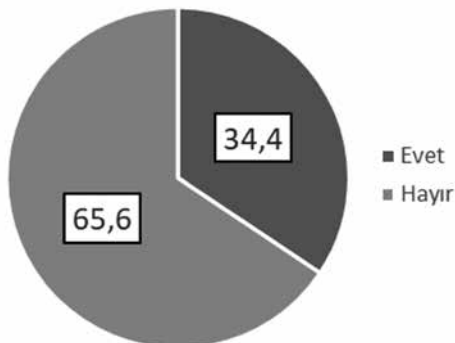
Sokakta yaşam sürelerine yani evsiz kalma durumları Grafik 18'de verilmiştir. Söz konusu grafiğe göre, katılımcıların %53,1'i 5 yıl ve üzeri bir sürede sokakta yaşıyor-ken, %20,3'ü 1 yıl ve daha az bir süredir ve %17,2'lik bir kısım da 1-2 yıl arası sokakta yaşamaktadır. Katılımcıların yarısının 5 yıl ve üzeri sokakta kalma durumu, evsizlik halinin uzun bir süre çözülemediği izlenimini vermektedir. Bu konuda yerel yönetim ve STK'larca acil eylem planlarının oluşturulması gerekmektedir. Sokakta geçirilen yaşam süresinin olabildiğince kısaltılması planlarda hedefler arasında yer almalıdır.

Grafik 19: Sokakta Yaşama Nedeni

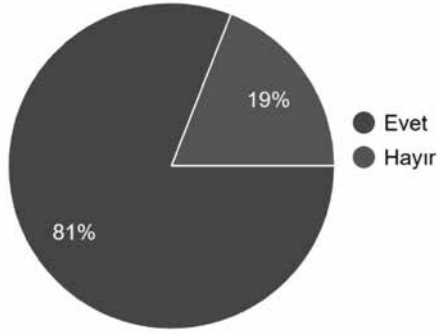


Katılımcıların sokakta yaşama nedenlerine göre dağılımları Grafik 19'da verilmiştir. Söz konusu grafiğe göre katılımcıların %59,4'ü ekonomik nedenlerle, %28,1'i ailenin sahip çıkması, %7,8'i ruhsal bunalım nedeniyle ve %4,7'si kendi isteğiyle sokakta yaşamaktadır. Bu oranlar evsizliğin çözümü için umut meydana getirmektedir. Ekonomik nedenler üzerinde politik çözüm önerilerinin oluşturulması durumunda evsizlik oranlarının azalabileceği tahmin edilmektedir. Ruhsal bunalım evsizliğin çözümünde uzun soluklu ve belli bir tedavi süreci isteyen bir olaydır. Bu durumda olanların sayısının az olduğu görülmektedir. Bu nedenle evsizliğe yönelik özel, genel ve yerel olmak üzere politikalar yapılması sorunun çözümüne önemli katkı sağlayacaktır.

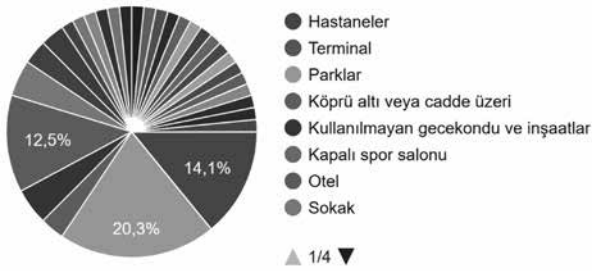
Grafik 20: Görüştüğünüz bir yakınınız var mı?



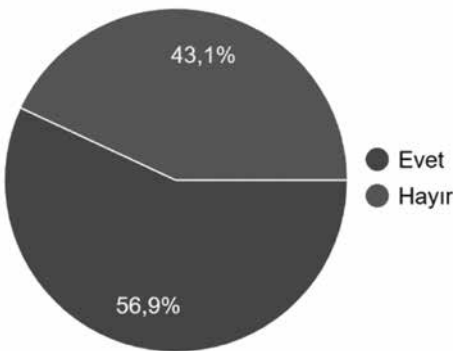
Aile ve arkadaşlık ilişkilerinin ortaya konması açısından katılımcılara "Görüştüğünüz bir yakınınız var mı?" sorusu sorulmuş ve verilen cevaplarda %65,6'lık bir kesim "hayır" cevabını vermiştir. %34,4'lük bir kısım da "evet" cevabını vermiştir. Bu verilere göre, aile ilişkilerinin kopuk olduğu görülmekte ve bu duruma yönelik sosyal çalışmalar yapılması önem arz etmektedir.

Grafik 21: Sokaktan Kurtulma Girişiminde Bulundunuz Mu?

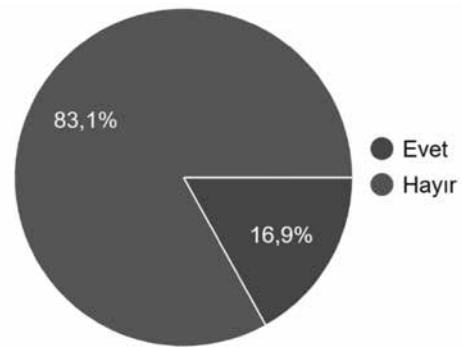
Katılımcılara “Sokaktan Kurtulma Girişiminde Bulundunuz mu?” sorusu yöneltilmiş ve katılımcıların %81’i bu soruya “evet” yanıtını vermiştir. Bu durumun da evsizliğin çözümünde bir kolaylık sağlayacağı düşünülmektedir. Evsizliğin çözümünde hem evsizlerin hem de yetkililerin ortak hareket etmesi ve karşılıklı bu soruna çözümün getirilmesi önemli görülmektedir. Nitekim bu grafikteki verilere göre, katılımcıların herhangi bir çözüm girişimine destek verebileceği tahmin edilmektedir.

**Grafik 22: Sokakta Yaşanılan Mekan**

Katılımcıların %20,3'lük bir kısmının parklarda, %14,1'lik bir kısmının hastanelerde, %12,5'lik bir kısmının da otelde kaldığı anlaşılmaktadır. Diğer mekanlarda kalma oranı azdır.

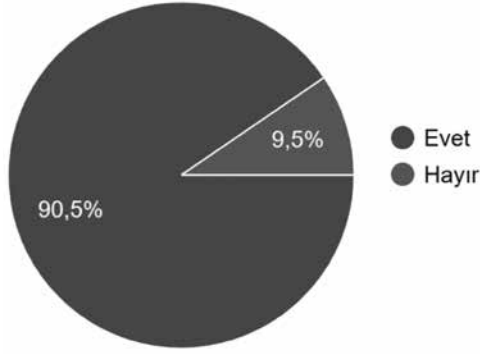
**Grafik 23: Sokakta Yaşanılan Mekan**

Katılımcıların mevsim şartlarına göre mekan durumları Grafik 23'te verilmiştir. Söz konusu grafiğe göre, katılımcıların %56,9'u mekan değişimi yapmakta, diğerleri ise sabit kalmaktadır.

**Grafik 24: Sokakları Kendiniz İçin Uygun Görüyor Musunuz?**

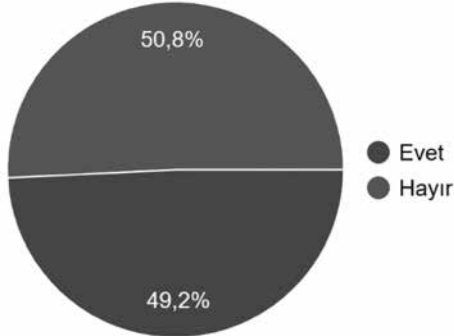
Grafik 24'te yer alan “Sokakları Kendiniz İçin Uygun Görüyor Musunuz?” sorusuna katılımcıların %83,1'i “hayır” cevabını vermiştir. Bu cevap da çözüm üretimi söz konusu olduğunda evsizlerin destek verebileceği izlenimini vermektedir.

Grafik 25:
Sokaktan kurtulmak istiyor musunuz?



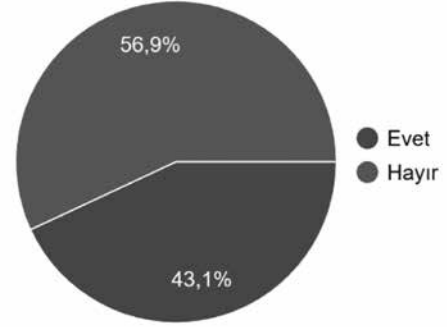
Önceki grafiği destekler nitelikte Grafik 25'te yer alan "Sokaktan kurtulmak istiyor musunuz?" sorusuna katılımcılar %90,5 oranında evet cevabını vermiştir.

Grafik 26:
Sokakta yaşarken bireysel olarak yardım eden kişiler oldu mu?



Evsizliğe karşı vatandaşların bireysel yardım durumları Grafik 26'da yer alan "Sokakta yaşarken bireysel olarak yardım eden kişiler oldu mu?" sorusuyla anlaşılmaya çalışılmaktadır. Bu soruya katılımcıların %50,8'i "hayır", diğerleri ise "evet" cevabını vermiştir.

Grafik 27: SKolluk veya güvenlik birimleri (polis,zabıta,güvenlik vs.) sizleri rahatsız ediyor mu?



Kolluk kuvvetleri ile evsizler arasındaki ilişkinin ortaya konmasına yönelik Grafik 27'de yer alan "Kolluk veya güvenlik birimleri (polis,zabıta,güvenlik vs.) sizleri rahatsız ediyor mu?" sorusuna katılımcıların %56,9'u "hayır", %43,1'i de "evet" cevabını vermiştir. Evsizlerle ilgili yapılan çalışmalarda kolluk kuvvetlerinin de bir paydaş kabul edilmesi ve bu konuda kolluk kuvvetlerine bilgi verilmesi önerilmektedir. Kolluk kuvvetleri, evsizlerin en fazla karşı karşıya gelen kamu merciidir. Bu sebeple, konunun hassasiyeti ile ilgili bir sunum hazırlanıp bu konuda kolluk kuvvetlerinin de çözümün içerisinde yer alması önemli görülmektedir.

Grafik 28: Diğer evsizlerle birlikte mi hareket ediyorsunuz yoksa tek mi?



Grafik 28'de katılımcılara "Diğer evsizlerle birlikte mi hareket ediyorsunuz yoksa tek mi?" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların %44,6'sı tek hareket ettiğini, %24,6'sı da birlikte hareket ettiğini ifade etmiştir. %30,8'lik bir kısım da bazı zamanlar tek, bazı zamanlar birlikte hareket ettiğini belirtmiştir.

4.2. Derinlemesine Mülakat Uygulaması

Türkiye’de evsizlik sorununu ele alan çalışmamızın bu bölümünde İstanbul Fatih ilçesinde sokakta yaşamını sürdüren evsizlere yönelik derinlemesine mülakat gerçekleştirilmiştir. Derinlemesine mülakat, araştırılan konu hakkında bütüncül bir bakış sağlamak amacıyla açık uçlu sorularla konunun detaylandırılmasına olanak sağlayan bir uygulamadır. Derinlemesine mülakat ile karşı tarafın tüm duygu, düşünce, bilgi, tecrübe ve gözlemlerine ulaşılabilir (Tekin, 2006).

Derinlemesine mülakatta örneklem için benzeşik (homojen) örnekleme yönteminden yararlanılmıştır. Söz konusu bu yöntemde küçük ve homojen bir örneklem alınarak araştırmanın problemiyle ilgili evrende yer alan benzeşik bir alt gruba hitap edilmektedir. Bu mülakatta önemli noktalardan bir tanesi, odak grupların genellikle benzer yapılara sahip olması ve benzer tecrübeleri yaşamış insanları bir araya getirerek insanları etkileyen temel konular üzerinde grup mülakatlarının gerçekleştirilmesidir (Baltaçlı, 2018). Bu yöntemde örneklem büyüklüğü mülakatın görüşme sürelerine göre değişkenlik gösterebilmektedir. Bu noktada çalışmamızda 11 kişi ile yüz yüze gerçekleşmiştir. Söz konusu bu veri nitel görüşme için yeterli görülmektedir (Yağar vd., 2018).

Bu bölümde evsizlerle yapılan derinlemesine mülakat sonuçları analiz edilecektir.. Mülakata toplam 11 kişi katılım sağlamıştır. Bu kişilerin demografik bilgileri Tablo 1’de verilmiştir. Tablo 1’e göre, katılımcı bireylerin hepsi erkek ve 4’ü 51-60 yaş arası, 4’ü 41-50 yaş arası ve 3’ü 60 yaş üzeridir. Eğitim düzeyinde 3 üniversite, 2 lise, 3 ortaokul ve 3 ilkokul mezunu yer almaktadır. Medeni durumda 4 bekar, 5 boşanmış, 2 eşi vefat etmiş katılımcı bulunmaktadır. Buna ek olarak katılımcıların 7’sinin çocuğu bulunmakta, 4’ünün çocuğu bulunmamaktadır.

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Eğitim	Medeni Durum	Çocuk Sahibi Olma Durumu	Gelir Durumu
K1	Erkek	51-60	Lise	Boşanmış	Evet	Sabit Gelirim Yok
K2	Erkek	51-60	İlkokul	Bekar	Hayır	Sabit Gelirim Yok
K3	Erkek	41-50	Ortaokul	Bekar	Hayır	Sabit Gelirim Yok
K4	Erkek	60 üzeri	Ortaokul	Boşanmış	Evet	Sabit gelirim var (Emekli aylığı, engelli aylığı, Yetim aylığı)
K5	Erkek	60 üzeri	İlkokul	Bekar (eşi vefat etmiş)	Evet	Sabit gelirim yok
K6	Erkek	60 üzeri	Ortaokul	Boşanmış	Evet	Sabit gelirim yok
K7	Erkek	41-50	Üniversite	Bekar (eşi vefat etmiş)	Evet	Sabit gelirim yok
K8	Erkek	51-60	Üniversite	Boşanmış	Evet	Sabit gelirim yok
K9	Erkek	41-50	Lise	Bekar	Hayır	Sabit Gelirim Yok
K10	Erkek	41-50	İlkokul	Bekar	Hayır	Sabit Gelirim Yok
K11	Erkek	51-60	Üniversite	Boşanmış	Evet	Sabit gelirim yok

İstanbul'da evsizlik problemi önemli sosyal sorunlar arasında yer almaktadır. Derinlemesine mülakat-ta katılımcılarla birebir görüşülerek, evsizliğin nedenlerine yönelik sorular sorulmuştur. Bu sorular, Yüksel Bekaroğlu Doğan'ın 2018'de hazırlamış olduğu "Küreselleşen İstanbul'da evsizliğin sosyal hiz-met perspektifinden analizi: Beyoğlu Örneği" doktora tezinden alınmıştır (Bekaroğlu Doğan, 2018). Derinlemesine görüşmede, katılımcılardan izin alınarak sorular sorulmuştur.

4.2.1. Evsizlik Algısı

Evsizlik, sosyolojik bir durum olmanın yanında bireylerin psikolojisini de etkileyen bir kavramdır. Bu sebeple, evsizliğin bireyler tarafından nasıl algılandığı önemli bir husustur. Dolayısıyla evsizlerin kendilerini tanımlama biçimi ve evsizlik olgusuna bakış açıları evsizlikle ilgili önemli ipuçları vermek-tedir. Derinlemesine mülakatta katılımcılara "Kendinize ben evsizim dediniz mi? Ne zaman?" şeklinde yöneltilen soruya aşağıdaki yanıt tüm katılımcıların cevaplarını özetler niteliktedir:

"Kendime, ben evsizim dedim. Kar vardı, fırtına vardı. Kedi bile yoktu etrafta ben yine bu parktaydım. O zaman ben evsizim dedim." K5

Evsizlik algısı ile ilgili katılımcılara "İlk evsiz kaldığınız gece neler hissettiniz?" sorusu da yöneltilmiştir. Katılımcılar bu soruya farklı cevaplar vermiş ve bu cevaplardan bazıları aşağıda sunulmuştur.

"...Gidecek yerim yok kapalı yer yok. Karnım acıkıyor, yiyecek bir şey bulamıyorsun yere düşmüşsün utanıyorsun. Yer bilmiyorsun açlıktan ölüp gidiyorsun ne hisseder aç insan!" K1

"Ağladım kardeşim, sokakta kaldığım ilk gece sabaha kadar ağladım. Nasıl ağladım aş hane diye çorba dağıtan bir sarı araba var gece dolaştım dolaştım dolaştım..."K3

Evsizlikle algısına yönelik cevaplara bakıldığında katılımcıların çoğunluk kısmı yalnızlık, açlık, korku gibi hissiyatlarla olumsuz bir bakış açısına sahipken, katılımcıların bir kısmı da evsizliğin bireyleri daha güçlü kılaacağı ve gelecekte umudun yitirmeyeceği anlayışıyla olumlu bir bakış açısına sahip olduğu gözlemlenmiştir.

Evsizlik algısına yönelik katılımcılara "Kendinizi en son ne zaman yerleşik ve evli hissettiniz?" sorusu da yöneltilmiştir. Katılımcılar arasında bu soruya verilen cevaplarda da farklılık olduğu gözlemlen-miştir. Katılımcıların verdikleri cevaba göre, birkaç kişi hariç uzun bir süre sokakta evsiz kaldığı ifade edilmektedir. Ek olarak, mülakat sırasında 5 ve üzeri yıl sokakta yaşayanların evsizliğe alıştığı ve sokakta yaşamının sıradanlaştığı izlenimi elde edilmiştir. Katılımcıların bu soruya verdikleri cevaba karşılık daha ayrıntılı bilgilere ulaşmak adına evsizlik algısı ile ilgili olarak "Evsizliğe ve eve karşı hisle-riniz nelerdir?" sorusu da yöneltilmiştir.

"Ev güzel bir şey insan yaşamı için mükemmel bir şeydir ama bir insan evsiz kalacağına ölsün daha iyi, öyle deyince de ölemiyorsun ama ölsün daha iyi..." K5

"Evsizliğe karşı hislerim tabii sokakta doğmadık ve sokakta büyümedik. Bu günlerin gelip geçeceğine inanıyorum moralimi bozmadığım için de şey yapmak istemiyorum ama çok uzun yıllardır sokakta ka-lan insanlar var sen onları Hilton Oteli'nde de yatırsan gelmez kardeşim sokağı istiyor. Öyle insanlar da var ben yerde yatacağım diyor yatak batıyor diyor. Bazı insanlara yatakta yatamıyorum diyor sen

ona işçilik, müdürlük versen çalışmaz alışmış.” K1

Katılımcıların evsizliği nasıl algıladıkları ve eve karşı hisleri bu soruda daha ayrıntılı cevaplanmıştır. Verilen cevaplara bakıldığında katılımcıların çoğu eve karşı bir özlem duyduğu, eve sahip olmanın çok önemli olduğu ve evin güveni temsil ettiğini belirtmiştir. Bazı katılımcılarda da evsizliğin alışkanlık hale geldiği ve sokakların yaşam alanı olarak kabul edildiği gözlemlenmiştir.

Sokakta yaşayan evsizlerin diğer evsizlere bakış açısı da evsizlik algısı için önem arz etmektedir. Bu çerçevede katılımcılara “Diğer evsizleri nasıl değerlendiriyorsunuz? Evsizlikle ve evsizlerle ilgili aktarmak istediğiniz bilgiler var mı?” sorusu yöneltilmiş ve bu soruda da farklı cevaplar dikkat çekmiştir.

“Şimdi ben kendi çevremi sorarsan tanıdığım insanların hepsi karakterli insanlar, hepsi karakterli insanlar suç işlemişse bile hayat şartlarının durumuna göre yaptığı hareketlerdir ama hepsi karakterli insanlardır. Ben bunlarla karşılaştım. Hırslı yok hırsız yok onurlu insanlar verirken yer, senden bir şey istemeyen insanlar...” K1

“Yıkılmış vaziyette, güvensiz vaziyette, psikoloji bitmiş vaziyette ve hayattan artık umudunu kesmiş. Ama ben biraz hırslı, inatçı olduğum için hayatta pes etmem.” K9

Evsizlerin diğerlerine karşı bakış açıları katılımcılar arasında farklılık arz etmektedir. Kimilerine göre, diğer evsizler tehlikeli ve güvensiz görülürken, kimilerine göre karakterli, güvenli ve zararsız gözükmektedir.

4.2.2. Evsizlik Nedenleri

Evsizlik olgusu gerek dünyada gerek ülkemizde birçok nedene bağlı olarak ortaya çıkabilmektedir. Bu nedenler ülkelere, bölgelere, kültürlere, kent-kırsal ayrımlarına, sosyal, siyasal ve ekonomik yapılara göre değişkenlik gösterebilmektedir. Literatürde evsizliğin nedenleri arasında en başta ekonomik sebeplerin olduğu görülmektedir. Bu çalışma özelinde de literatürle uyumlu sonuçlar elde edilmiştir. Derinlemesine mülakat bulgularına göre, “sizce evsiz kalmanızın nedeni nedir? Sorusunu yaygın olarak verilen cevaplar sırasıyla ekonomik ve ailevi problemler olmuştur.

“İşlerimizin güçlerimizin bozulması aile durumunun bozulması ve tabii ekonomik şeyler yani ülkenin ekonomisinin kötü olması işsizliğin çığ büyümesi her üniversite mezunundan beşte ikisinin işsiz olması” (K1)

“Bunun bir sebebi var nedeni yokluk içerisinde işsizliğe düşmem ve elimden kimse tutmadığı için işe girip de çalışmadığım içinde ve ben de çok isterdim bir yerde çalışmayı insanlara faydalı olmayı, vergi mi ödemeyi, devlete saygılı olmayı ama elimden tutan olmadığı için bu şekilde kaldım.” (K5)

Katılımcıların ifadelerinden de anlaşılacağı üzere ekonomik sebepleri ortaya çıkaran en önemli nedenlerden biri de sosyal sermayenin yetersizliğidir. Öyle ki, birçok katılımcı çevresinde destekçisinin olmadığını ve buna bağlı olarak çalışma hayatıyla entegre olamadığını ifade etmektedir. Türkiye’de çalışma yaşamı ile ilgili birçok politika ve uygulama olmasına rağmen, sosyal dışlanmaya maruz kalan vatandaşların bu uygulamalardan nasıl faydalanılacağına ve erişilebileceğine yönelik malumat yetersizliği, katılımcıların cevaplarından anlaşılmıştır. Katılımcıların evsizliğin nedenleri ile ilgili en çok

vurgu yaptıkları konu işsizlik olmuştur. Ek olarak, katılımcılardan bazıları evsiz kalmadan önceki yaşamında, iş hayatıyla bağlantılı olarak bireysel ve ticari kredilerle ilgili batık hikayelerinin olduğunu ve bu durumun işe girişte önemli bir engel teşkil ettiğini ifade etmiştir. Yani herhangi bir asgari ücretli işe giriş yapması durumunda maaşının dörtte birinin bankalara gideceğini ve bunun işvereni rahatsız ettiği ifade edilmektedir. Söz konusu bu durum, evsizlerin cesaretinin kırılmasına yol açarken hem iş hayatından hem de sosyal hayattan dışlanmasına neden olmaktadır.

Evsizliğin bir diğer nedeni katılımcıların cevaplarından yola çıkarak ailevi nedenler olduğu tespit edilmiştir. Dahası, evsizlerin ailevi problemlerine de ekonomik nedenlerin yol açtığı gözlemlenmiştir.

4.2.3. Kentsel Yaşam ve Mekan Pratikleri

Evsizlikte sokakta yaşam tecrübesi de önemli konular arasında yer almaktadır. Bu çerçevede evsizlerin sokakta yaşama dair tecrübeleri, sokakta yaşam algıları ve mekan pratikleri bu alanda merak edilen konulardır. Sokakta yaşayan evsizlerin kentsel mekan pratikleri, yaşadıkları bölgenin kentsel ve toplumsal özellikleri, güvenliği, ekonomik gelişmişliği ve kültürün hakkında bilgi verdiği düşünülmektedir.

Bir kentte yaşamın önemli göstergelerinden bir tanesi de güvenlik koşullarıdır. Yani sokaklarda rahat gezebilmek, rutin işleri güven ortamında yerine getirebilmek, bölgede yaşayan insanların psikolojik ve sosyolojik yapıları gibi konular kent hakkında bilgiler vermektedir. Nitekim evsizlerin yaşadığı mekan seçimi de bu konuyla ilgilidir. Bu çerçevede katılımcılara “Sokakta kendinizi güvende hissediyor musunuz? Korkularınız neler?” sorusu yöneltilmiştir.

“Rahat yatamıyorum Neden rahat yatamıyorum ya Şuradan bir şarapçı gelir elinde bıçak olan gelir sabahlara kadar uyuyamıyorum niye korkuyorum Neden korkuyorum şuradan birisi gelir sarhoşun bıçak takar bilmem bir şey olur ya bu korkuyla öyle yatıyorum ve uyuyamıyorum yani” K2

“Köpek korkusu, uyuşturucu kullananların, alkol kullananların bizlere yanaşması. Biz çünkü kimseye yanaşmıyoruz. Hani sadaka istemiyor dilencilik de yapmıyoruz.” K6

Bu çerçevede, katılımcıların vurgu yaptığı en temel husus güvensizlik algısıdır. Kent yaşamında toplumsal dinamikler dikkate alındığında, katılımcılar için korku duygusunun bir tepki olarak tedbirli yaşamaya sevk etmesi söz konusu olabilmektedir. Genel olarak, katılımcıların dışarda gece saatlerine kadar hareket halinde oldukları ve güven endişelerinden ötürü uyku sürelerini az tuttıkları görülmektedir. Zira kendilerine yönelik toplumsal algıdan ziyade, toplumda oluşan güvenlik endişesi onlar için tedirgin edici olarak ifade edilmektedir.

Mekansal algı ve pratiklere yönelik bir diğer soru sokakta temel ihtiyaç giderimine yöneliktir. Konuyla ilgili olarak katılımcılara “Sokakta temel ihtiyaçlarınızı nasıl gideriyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir.

“...eş dost yardımlarıyla ayakta durmaya çalışıyoruz da bir yere kadar o da bir yere kadar sonuçta dernekler var. Yemek getiren kardeşlerimiz var.” K1

“Hayırsever insanlar var. Örneğin sizin gibi veya bir tane daha çorba dağıtan bir araba var onlar var. Sadet Partisi oradaki gençler var onlar mesela kıyafet yiyecek içecek getiriyorlar veriyorlar. Onun dışında çöplerden bir şey buluyoruz. Hurda veriyoruz bu şekilde yaşamımıza devam ediyoruz.” K5

“ya birine yardım ediyorsun Birine bir şey diyorsun yani biliyorlar işsiz güçsüz olduğumu şuraya gider misin? diyorlar. Cep harçlığı bırakıyorlar. Her zaman olmuyor tabi olduğu zaman da kısıtlı kullanma şartı ile bir yere kadar idare ediyoruz. Lavabo ihtiyaçlarını kahve çay ocağı benzinliğe gidiyoruz başka türlü olmuyor koca adamız...”K6

Katılımcılar temel ihtiyaçlarını giderme noktasında düzenli olarak yiyecek bulamadıklarına dikkat çekmektedirler. Ayrıca bedensel ihtiyaçlar için kentsel alanda çay ocaklarını ziyadesiyle tercih etmekte ve kısıtlı bir mekân erişimini tecrübe etmektedirler.

Kentsel ve mekânsal pratiklerde temel ihtiyaç ve güvenlik konuları biraz daha ayrıntılı hale getirilmiş ve katılımcılara “İhtiyaçlarınızı giderme ve güvenlikle ilgili stratejileriniz nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir.

“Bu arkadaşımız gibi naylon ya da daha tenha bir yerde böyle uç tarafta caddeye yakın olmayan taraflarda bir kapı boşluğu gibi yani kartonu kendini sarmalayarak. En azından hayvanlar korunuyorsun öbür türlü İnsanlara çok yakın uyumak biraz sakıncalı oluyor çünkü her türlü insan geçtiği için sokaklarda zaten.” K6

Katılımcıların bir kısmı güvenlik problemine yönelik olarak herhangi bir önlem ya da stratejiye sahip olmamakla beraber bazı tekniklere sahip olduklarını ifade edenler de bulunmaktadır. Zira yaşam alanlarında sokak hayvanları ve hırsızlar gibi dıştan gelebilecek tehlikeler onlar için kaygılı bir durumdur. Bu açıdan bu durum olmazsa olmaz bir gerekliliği nitelememektedir.

Kentsel ve mekânsal pratikler çerçevesinde evsizlerin neden bulundukları bölgede yaşadığı konusu da bu bölümde ayrıntılı ele alınmaktadır. Konuyla ilgili katılımcılara “Neden Fatih’te kalmayı tercih ediyorsunuz? Fatih’in hangi bölgelerinde sıklıkla vakit geçirirsiniz? Başka yerlere gider misiniz? Fatih’i nasıl değerlendiriyorsunuz, evsizlik sürecinizde dikkatinizi çeken bir değişim oldu mu?” sorusu yöneltilmiştir.

Ben burada doğdum büyüdüm ya başka bir yere nasıl giderim. Beni şu an bağlayan bir şey yok bir çocuk yok bir ev yok. Bir bak, yok mülk yok hiçbir şey yok sıfıra sıfır hatta eksiler deyim üstüne. E şimdi Fatih’te benim eskiden olan çevrem şu an beni gördüğün zaman yolunu değiştiriyor benden bir şey ister mi diye.” ... “Fatih bereketli bir yer birçok siyasi partinin de başlangıç noktası Fatih’tir. Çünkü çok büyük bir ilçe olarak Gaziosmanpaşa falan da büyüktür ama Fatih büyük kitlelere hitap eder. Gerekse cemaatleri, cemaatleşmeleriyle gerekse gruplarıyla Fatih bereketli bir yer Allah verenlerden razı gelsin, Allah sizlerden razı gelsin sırtınızı yere getirmesin. Ben bir dönem önce sindiremedim bu durumu Fatih’in dışında kaldım Fatih’e gelmedim. Taksim tarafında kalmaya çalıştım orada yatacak yer mümkün değil yani güvenlik hat safhada en alt seviyede yani çünkü biraz daha karışık orası, her açıdan karışık sosyal açıdan çok çok karışık bir yer ekonomik yönden söylemiyorum ekonomik yönden zaten dışarıdayım. Yani aynı şey nerede kalsan değişmeyecek o ama Fatih öyle değil Fatih çok şükür” K3

“Yok abi Fatih’ten başka bir yere gitmem benim maneviyattan bir yardımcım var burada sen onu gördün mü mavi gözlü olan o benim manevi yardımcım. 25 senedir fazladır benimle yani zararlı insanlardan da korudu...” K4

Katılımcıların büyük bir kısmı Fatih ilçesini bir mekân belleğine sahip olarak değerlendirmektedir. Özellikle uzun yıllardır Fatih ilçesi ile organik bir bağ kuranlar, sosyal çevre geçmişlerinden kopmadıklarını beyan etmektedirler. Yine mekân algısı olarak Fatih manevi açıdan kimi yerlere göre daha

zengin olarak nitelendirilmekte ve manevi koruyucu inancına dayandırılmaktadır. Ek olarak Fatih, bazı katılımcılar tarafından imkanların çokluğu dolayısıyla muhtaçlıklarını daha güçlü bir şekilde giderilebileceği bir yaşamsal alan olarak tasavvur edilmektedir. Ayrıca Fatih'in nüfus bakımından kozmopolit bir kimliğe sahip olması katılımcılar tarafından tek tip insan görmenin ötesinde anlamlar taşımaktadır.

Evsizlerin sokakta yaşam tecrübelerinin yanında sokakta yaşamın nasıl bir his verdiği konusunda da soru yöneltmiştir. Bu kapsamda katılımcılara "Sokakta yaşarken kendiniz iyi hissettiğiniz oluyor mu? Ne zamanlar?" sorusu iletilmiştir.

"Yazın mutlu oluyorum. Yaz fakir fukaranın babasıdır. Her şey ucuz dışarıda yatabiliyorsun ama soyuluyorsun da ayrı bir konu birkaç kere soyuldum ben mesela. Yaz baba, yazdan bol ne var? Yazın iyi kötü bir pazarcıya gidiyorsun, yardım ediyorsun. 10 lira 20 lira yolunu buluyorsun falancaya yardım ediyorsun 20 lira 30 lira oradan yolunu buluyorsun. E günlüğünü getiriyorsun..." K3

"Oluyor. Havaaların sıcak olması ve hayırsever vatandaşların yeni bir şeyler vermesi bize. Kendimi iyi hissediyorum öyle" K5

"İşe gittiğim zamanlar, pazara gitmek falan iyi hissettiriyor bana." K9

Katılımcılar özellikle sokakta yaşama süresi çok uzun olmayanların kendilerini mutlu hissettikleri gün sayısı görece fazla olarak ifade edilebilir. Bu kişiler çoğunlukla vicdani rahatlığa dikkat çekerek manevi açıdan güçlü bir profil sergilemişlerdir. Ayrıca mutlu hissettikleri anların daha çok yaz mevsiminde, gündelik ve düzensiz işler sayesinde elde edilen cüzi miktardaki gelirin mutlu anların en büyük sermayesi olduğunu vurgulamışlardır.

Evsizlerin kentsel yaşam tecrübelerinde aylık, haftalık veya gündelik çalışma durumları ya da çalışma durumları da ele alınan konular arasındadır. Bu çerçevede katılımcılara "Çalışma durumunuzla ilgili bilgi verir misiniz?" sorusu yöneltmiştir.

"Ben 45 senemi verdim bir mesleğe (o meslek söylemek istemiyor) 19 sene sonra dükkân kapattım. Kapatmanın sebebi ekonomi ve Çin mallarıdır. İmalatçı olduğum için çok Çin malı geldi ve malımızı satamadık. Satamayınca dükkân kapanmasına kadar gitti mesela öncesinde işler çok iyiydi..." K1

"Şu şekilde çalışma durumum çöplerden teneke demir, sarı bakır gibi atarlarsa kablo gibi şeyler akşama kadar geziyorum bulursam hurdacıya götürüyorum. 15-20 lira bize düşeni çıkartıyorum" K5

"Şu anda böyle ek iş. Ek derken çalışıp da öyle iş değil, angarya işler her zaman olan işler değil. Arada angarya işler taşıma işi oluyor moloz kaldırma işi oluyor o şekilde yani" K6

"Ben eski özel hareketçiyim, milli sporcuyum, milli hakemim ve milli antrenörüm yani bir sıkıntım yok ama şu an düştüm. Bana el tutacak kimse yok niye zaten ortalık kötü, iş yok güç yok. Millet kime ne yardım etsin." K11

Kentsel yaşamda, kentin getirmiş olduğu birçok zorluklar söz konusudur. Hele de sokakta sağlıksız koşullar altında kalınıyorsa bu durum sağlık sorunlarını da beraberinde getirecektir. Bu sağlık sorunları fiziki olabileceği gibi evsizliğin getirmiş olduğu psikolojik veya psikiyatrik sorunlar da olabilir. Bunun yanında evsizliğe neden olan gerekçeler bireyleri sigara, alkol ve bazı madde kullanımlarına yönlendi-

rebilmektedir. Bu durum da bireylerin sağlığını önemli derecede etkileyen konular arasında yer almaktadır. Hatta alkol ve madde kullanımının ağırlığının artması bireylerin kentte güvenliği tehdit eden bir unsur olabilmelerine yol açacaktır. Bu kapsamda katılımcılara “- Madde ve alkol kullanımı var mı?” ve “Sağlık durumunuz nasıl? Psikiyatrik bir probleminiz oldu mu?” soruları yöneltilmiştir.

“Madde ve alkol kullanımı yok. Asla... Şu yaşıma geldim hiçbir ağır bir hastalık geçirmedi. Allahıma çok şükür çok iyi sağlığım mükemmel zaten sağlığında bir sorun olsa doktor söylerdi. Herhangi bir şeyim yok şu an ama soğuk algınlığı vesaire aldım ama onun dışında ağır hastalık geçirmedi.” K2

“Hayır kullanmıyorum... Sağlık durumun çok güzel dört dörtlük sağlık durumum var ama bu yeterli olmuyor.” K5

“Kesinlikle yok... Psikiyatrik yok ama ortopedik sorunlarım var.” K10

“Şükürler olsun bir sigara içiyorum başka bir şeyim yok... Gözümü kaybettim sol gözümü gitti tamamen. Stresten oldu. Tansiyon 26’ya çıktı sol gözü parçaladı.” K11

Katılımcıların genel sağlık sorunlarına ilişkin problemlerinin görece daha az rastlanan bir durum olduğu göze çarpmaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğu alkol ve madde kullanımına dair alışkanlıklarının olmadığını ifade etmişlerdir. Buna bağlı olarak gelişen sağlık sorunlarından ziyade ortopedik sorunlar az da olsa beyan edilmiştir. Ayrıca katılımcıların büyük bir kısmı genel ruhsal açıdan herhangi bir sorununun olmadığını dile getirmiştir. Bu beyanların bazılarında “kendileriyle barışık olma” söyleminin etkisi olduğu ve stres açısından belirgin bir zararının olmadığı ve çok az katılımcıda stres ve tansiyona bağlı uzuv kaybı ya da organların fonksiyonel rollerinde kısıtlar tecrübe edilmektedir. Ek olarak katılımcıların sağlık sorunlarını çözme noktasında temel sağlık hizmetlerine erişebildikleri, evrensel sağlık hizmetlerinin varlığı ile açıklanabilmektedir.

Kentsel yaşamın getirmiş olduğu zorluklar evsizleri bulundukları durumdan kurtulma çabalarına yönlendirebilmektedir. Bu kapsamda katılımcılara “- İçinde bulunduğunuz durumdan çıkmak istiyor musunuz? Bunun için bir girişiminiz oldu mu? Nasıl bir destek/hizmet bu girişiminize olumlu katkıda bulunur?” sorusu yöneltilmiştir.

“Yani tabii her zaman ben bu ortamdan kaçmak istedim fakat hep ekonomik durumlar karşımıza çıkınca öyle girişime falan gerek kalmadı g’de kaldık yani girişimin g’sinde kaldık. Hiçbir zaman da moralimizi bozmadık. Hiçbir zaman da bozmayacağım bir an önce bu şartları terk etmek için mücadele vereceğim. Ekonomik durumu iyi olsaydı ülkenin ben mutlaka yarın sabah kalkar iş bulurdum iş seçen adam değilim. 45 senelik mesleğim var ve isterim kendi mesleğimi yapayım ama belli bir yaştan sonra belirli şartlara düştükten sonra seçim hakkım yok iş olsun yeter diyorsun...” K1

“Ben bu suçu devletimde aramıyorum. Ben devlete kurban olayım Allah bayrağımdan devletimden, milletimden beni eksik etmesin. Ben böyle klavye delikanlıları gibi konuşan bir adam değilim. Vatanım için her zaman canım feda ama kendimi kendim kısıp soktum. Ya bunun bütün suçunu devlete yüklersem, millete yüklersem kendime günah keçisi aramaktan çok bencilliğin ötesinde insaniyetimi kaybetmiş olurum. Çünkü demin de bunu dile getirdim. Bankalara borçlarım, sabıkalı oluşum. Sabıkalı olduğum için buna engel oldu. Şimdi kalkıp da vay devlet bana bunu niye yaptı demem. Çünkü sabıkalı olmak o kadar kötü bir şey ki Allah kimseye vermesin. Nereye gitsen seni takip ediyor 2011 senesinde çıktım. 2021 senesi Elhamdülillah, 10 senedir karakol yüzü görmüyorum. Vallahi sağ tarafıma tokat

atana diyorum ki sol taraf kıskanmasın sola da at. Girişimim de artık girişimim olma imkânı yok çünkü bir girişimde bulunmak için ikametgâh lazım bir yerde ikamet göstermen lazım akabinde de kurumsal bir şirketse hadi oldu da seni kabul etti ya yaşım da ileride 47 yaşındayım. Şimdiki gençlerin çoğu okumuş, üniversite bitirmiş çoğu zaten boşa bu tarafını da düşünmek lazım yani sosyal tarafını da düşünmek lazım. Hep ben hep ben olmuyor yani Vallahi bir girişimde bulunmadım. He defalarca buranın eski Fatih Belediye Başkanı ile Cuma namazlarında biz denk geldik. Kendilerine söyledim. Korumasına dedi ki numarasını al dedi. Diyarbakırlıydı koruma, numarayı aldı. Ama ne arayan oldu ne soran oldu yani anlayacağın bir girişim olmuyor.” K3

Katılımcılar sokaktan kurtulma yönünde önemli bir motivasyona sahiptir. Ancak dışsal nedenlerin daha yoğunluklu engel teşkil ettiği ve şartların olumlu yönde bir gelişim kaydetmediği defaatle dile getirilmektedir. Burada en temel motivasyon çalışma ve kendi refahını sağlama arzusudur. Ancak ülkenin koşullarının kendileri için elverişli imkanlara kapı aralayamadığını, üstelik son bir yıldır var olan salgın etkisinin bu girişimleri belirsiz bir süre zarfında sekteye uğrattığını ifade etmişlerdir.

4.24. Evsizlikte Sosyal İlişkiler

Evsizlerle diğer bireylerin ve kurumların ilişkileri, evsizlerin sosyalleşme ve toplumla olan ilişkileri bakımından önem arz etmektedir. Bu kapsamda evsizlerin özellikle bulundukları bölgedeki kamu görevlileri, parti, dernek, vakıf gibi kurumlarla ve temsilcileri olan ilişkileri merak edilmektedir. Buna ek olarak, evsizlerin sosyal çevreleri ile ilgili bilgi edinmek de sosyal dışlanma noktasında bir öngörü sağlayacaktır.

Evsizlerin sosyal ilişkileri çerçevesinde katılımcılara “Evsiz arkadaşlarınız var mı? İlişkileriniz nasıl değerlendiriyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir.

“Evsiz arkadaşlarımız var bir sürü sokakta kaldığımız için sokakta kalan insanlarla arkadaşlık yapıyoruz onlarda evsizler gidecek yerleri yok ilişkilerimiz çok iyi” K1

“Yani çok fazla arkadaşım var. İki bine yakın evsiz tanıdığım var yani hepsi ile konuşurum. Durumları benden daha kötü, kimisi eşinden ayrılmış, kimisi evden kovulmuş kimisi ailesi tarafından dışlanmış. Bu şekilde kimisinde kaza bela gelmiş elinden tutanı olmadığı için sokakta yalnız başına kalıyor. Bu şekil yaşayan çok.” K5

“Vallahi birkaç tane dostum var. Fazla da yok öyle fazla da girmiyorum herkes de dertli. Sakin kafada kalabilmek için üzülüyorum da onları dinlediğim zaman bu sefer üzülüyorum. Çok yaklaşıyorum. O yüzden birkaç arkadaş dışında kendi halimde yaşıyorum diyebilirsin.” K6

Katılımcılar aynı yaşam alanlarını paylaştıkları ve kader ortağı gördükleri evsiz diğer kişilerle daha yakın ilişkiler içerisinde oldukları. Bu bağlamda dikkat çekici hususlardan bazıları, kimi katılımcıların çok sayıda evsizle irtibatta olması, bunun yanında bazıları ise çok sayıda dertli insanın kendi ruhsal sağlığına olumsuz etkisi olabileceğini düşünerek sosyal çevresini sınırlama düşüncesidir. Bu açıdan evsizlerin, çoğunlukla kendilerini “kendi halinde yaşayan” kişiler olarak tanımladıkları ve olumsuz dışsallıklarından olabildiğince arınmaya çalıştıkları gözlenmiştir.

Evsizlerin sosyal ilişkileri ile ilgili katılımcılara “Ev”li arkadaşlarınız var mı? Aileniz ve evsiz kalmadan önceki sosyal çevrenizle ilişkileriniz devam ediyor mu? Etmiyorsa, neden? ve “Ev”li insanlarla bir araya geldiğiniz ortamlar oluyor mu? Size davranışları ve tutumları hakkında neler düşünüyorsunuz?” soruları yöneltilmiştir. Bu sorular ile evsiz bireylerin evde yaşayan bireylerle olan ilişkileri merak edilmiş ve sosyal dışlanmaya maruz kalıp kalmadığı ortaya konmak istenmiştir.

“Düşenin dostu olmaz kısa ve öz söylüyorum bırak arkadaşları akraba dahil. Var mı? Var. Benim kardeşlerim yok ben ailenin tek çocuğuyum. Ama akraba yani bazen öyle şeyler yaşıyorsun ki bunu bu duyguları kelimelere dökemiyorsun...” K3

“en fazla iki haftada bir kızımı torunumu görmeye giderim aldığım üç beş kuruş da benim hayatım çalışma ile geçti ya gemicilik hayatımda var 7-8 senelik, torunumu falan görmeye gidiyorum.” K4

“Yok herkesi reddettim, görmek istemiyorum” K8

Katılımcılar genel olarak önceki yaşamlarından kalma sosyal ilişkileri sürdürme yönünde güçlü bir tavır sergilememektedirler. Gözlenen en güçlü olgu, kişilerin akrabalarına ve en yakınındakilere karşı “gücenmiş”lik halidir. Bu açıdan, sosyal destekten yoksun olmak katılımcılar nezdinde negatif bir durumun kodlanma biçimidir.

Evsizlerin sosyal ilişkilerine yönelik bir diğer konu esnaf ve güvenlik görevlileri ile olan ilişkileridir. Esnaf ile olan ilişkilerinde, bölge esnafının evsizlere olan bakış açısı, kolluk görevlileri ile olan ilişkilerinde ise evsizlerin güvenlik tehditti oluşturup oluşturmadıkları ortaya çıkarılmak istenmiştir. Bu çerçevede katılımcılara “Esnaf ve kollukla ilişkileriniz nasıl? Hükümlülük ve tutukluluk öyküsü var mı?” sorusu yöneltilmiştir.

“Bugün bir yeni doğmuş çocuk nasılsa o kadar temizim, polis bana gbt sorduğu zaman teşekkür edip veriyor bir dosya kâğıdı gibi tertemiz yani ne tutukluluğum var ne bilmem ne. Ben bu yaşıma geldim hayatımda bir kere karakola gittim O da ehliyetimi almaya o kadar tertemizim yani. Onun için polis bana en fazla kardeş kimliğin alayım, abi kimliğini verir misin? veririm teşekkür eder geri verir.” K1

“...Zabıtalarla problem oluyor sadece iş yaptırıyorlar o kadar herhangi bir münakaşamda olmadı. Aldığı zamanlarda da arkamızı dönüp gittik. Ne yapayım yani devletten kuvvetli miyim?” K6

Katılımcılar çoğunlukla hüküm giyme öyküsüne sahip değildir. Bu bağlamda dikkat çekici husus, evsiz kalan bu kişilerin “suça meyilli” şeklinde kalıp yargıların aksine, kendi halinde yaşam döngüsünün merkezinde oldukları bir yaşam tarzını edinmelerinden kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Diğer yandan kolluk kuvvetleri içerisinde zabıta kurumu ile yaşanan kötü tecrübelerin yoğunlukta olduğu ve buna bağlı olarak yaşanan zararlar dile getirilmektedir.

Evsizlerin sosyal ilişkileri bağlamında valilik, kaymakamlık, belediye, STK ve vakıf gibi kuruluşlarla olan bağlantıları da dikkate alınması gereken bir konudur. Evsizlerin kamu ve özel kuruluşlarla olan diyalogları ne kadar artarsa evsizliğin çözümüne yönelik birçok adım o denli artış gösterebilir. Bu çerçevede katılımcılara “Aktüel olarak almış olduğunuz yardım, hizmet ve destekler nelerdir? (Formel veya enformel)” sorusu yöneltilmiştir.

“Şu an hiçbir destek almıyorum...” K1

“Şu an ben, sizden (Saadet Partisi Fatih Gençlik Kolları) yemek hariç büyük maddi yardım almadım. Valilikten üç ayda bir 300 liralık bir para alıyorum o kadar” K2

“Ya ben destek falan istemiyorum yok otele gel falan diyorlar istemiyorum ben” K8

“Asla, bugün babamla kardeşimin cenazesine gitmek istedim. Para da istemedim bilet alın dedim sosyal hizmetlere yok dediler ama Suriyelilere para dağıttılar.” K11

Katılımcılar devlet kurumlarından düzenli bir destekten yoksun olduklarını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda, istisnai olarak valilik kurumu ön plana çıkmaktadır. Haricen diğer kurumların herhangi bir şekilde dile getirilmemesi düşündürücüdür. Özellikle literatür incelemesinde belirtildiği üzere evsizlerle ilgili çalışmalar yapan sivil toplum kuruluşları olmasına rağmen “erişilebilirlik” hususunda olumsuz bir durum olduğu akla gelmektedir. Bu çerçevede, sahada olması beklenen kurum ve kuruluşlar arasında evsizlere yönelik hizmetler olmasına rağmen evsizlerin tamamına erişilebilir olup olmadığı önemli hale gelmektedir.

5. Sonuç ve Öneriler

Evsizlik, günümüzde önemli toplumsal sorunlar arasında yer almaktadır. Dünya’da ve ülkemizde kayda değer düzeyde evsizlik vakalarının artışı, bu konuda çalışmaların artışına yol açmıştır. Çalışmaların genelinde evsizlik, sosyolojik ve psikolojik bir vaka çerçevesinde değerlendirilmektedir. Evsizlik araştırmalarında genel olarak evsizliğin nasıl tanımlandığı, evsizlik istatistikleri, evsizliğin nedenleri, sosyolojik boyutta evsizliğin nasıl algılandığı, evsizlerin sosyal ilişkileri, evsizlere verilen hizmetler ve evsizlere yönelik sosyal politikalar ana başlıklar olarak görülmektedir. Bu çerçevede evsizliğe yönelik çözüm önerileri sunulmaya çalışılmaktadır.

Evsizliği etkileyen faktörler gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde farklılık arz etmektedir. Gelişmiş ülkelerde kapitalist süreçlerin etkinliği gelir dağılımı adaletsizliği meydana getirmekte ve bunun sonucunda yoksul kesimlerin oluşmasıyla evsizlik sorunu ortaya çıkabilmektedir. Gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelerde ise yetersiz gelir, çarpık kentleşme, kentsel dönüşüm, göç, yoksulluk, işsizlik, madde bağımlılığı, ruhsal problemler ve aile içi sorunlar önemli faktörler olarak görülmektedir. Dolayısıyla gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki evsizlik olgusu farkı, ekonomik, siyasal ve sosyal faktörler sebebiyle değişkenlik göstermektedir.

Dünya genelinde evsizlerin sayısı giderek artmaktadır. Ülkelerin içsel dinamiklerinin önemi yanında uluslararası faktörlerin etkisi daha yakinen tecrübe edilmektedir. Özellikle son bir yıldır dünyayı saran Covid 19 salgını, binlerce kişiyi gelir azalması ya da gelir kesilmesi gibi risklerle karşı karşıya bırakmış, yoksulluk olgusunun daha da derinleşmesine sebebiyet vermiştir. Bu bağlamda, evsizlerin tecrübelerini Türkiye’de evsizliğin yoğun olarak gerçekleştiği İstanbul Fatih ilçesi özelinde ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Çalışmada literatüre dayalı olarak sorular sorulmuş hem anket hem de derinlemesine mülakat tekniği tercih edilmiştir. Çalışmada kullanılan iki yöntemin de sonuçları benzerlik arz etmektedir. Bu çerçevede evsizliğin ortaya çıkmasında sırasıyla ekonomik nedenler, aile içi sorunlar ve ruhsal

bunalımlar etkin olmuştur. Bu sonuçlardan hareketle derinlemesine mülakat uygulaması ile evsizlik olgusu geniş bir çerçevede ele alınmış ve evsizlik algısı, evsizlik nedenleri, kentsel yaşam alanları ve gündelik hayat pratikleri ile sosyal ilişkiler temaları oluşturularak ayrıntılı bir biçimde analiz edilmiştir. Derinlemesine mülakat sonuçlarında da en dikkat çeken noktalar, evsizliğin nedenlerinde; işsizlik olgusunun ön plana çıktığı, evsizlik algısında; eve yerleşmeye yönelik bir istek olduğu ve yalnızlık hissinin ön plana çıktığı, kentsel yaşam ve mekan pratiklerinde; evsizlerin sokakta yaşamın zor olduğu, sokakların güvenli olmadığı, sağlıksız koşullara rağmen evsizler arasında sağlık sorunlarının çok olmadığı ve sağlık imkanlarına ulaşımın kolay olduğu, sigara haricinde alkol ve madde bağımlılığının az olduğu, Fatih semtinin evsizler tarafından tercih edildiği ve semtin çok sevildiği, evsizlik durumundan kurtulmak istendiği, evsizlik ve sosyal ilişkilerde; evsizlerin sosyal ilişkilerinin zayıf olduğu, kolluk kuvvetlerinden zabıta ile genellikle sorun yaşandığı, kuruluşlarla olan ilişkide fatih semti özelinde bir kısım evsizin valilik kanalıyla sosyal yardım aldığı, Saadet Partisi Fatih Gençlik kollarının (katılımcılar tarafından dile getirilmiştir) aynı yardımlarının olduğu ve İstanbul Büyükşehir Belediyesinin de kışa yönelik spor salonlarını açarak destek verdiği gözlemlenmiştir.

Öneriler

- Türkiye’de evsizlik problemine yönelik istatistik bilgilerinin olmaması önemli bir sorun olarak görülmektedir. Bu kapsamda Türkiye genel, il ve ilçe düzeyinde evsiz kişi sayılarının ortaya çıkarılması noktasında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ya da TÜİK bünyesinde bir veri tabanının oluşturulması önerilmektedir. Böylelikle evsiz bireylere yönelik politika uygulamalarının daha kolay olacağı ve uygulama sonuçlarının daha iyi takip edilebileceği düşünülmektedir.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının 2020 yılında “Koronavirüsle Mücadele Kapsamında Evsizlere Konaklama Projesi” başlatacağını ilan etmiş ancak bu konuda günümüze kadar ne tür çalışmalar yapıldığına dair bir veriye ulaşılamamıştır. Bu çerçevede bakanlığın bu tür projelere destek vermesi önemli görülmektedir. Ancak evsizlik sorununu çözmeye yönelik projelerin geçici değil kalıcı bir biçimde hedeflenmesi gerekliliği önem arz etmektedir. Dolayısıyla ilgili bakanlığın il düzeyinde evsizlik sorununa yönelik özel ofisler oluşturup, bu konuyu yakın takibe alması önerilmektedir. Yani il müdürlükleri düzeyinde oluşacak birim ve ofisler, ildeki evsizleri tespit edip, evsizliğin nedenleri ve çözümleri üzerine yerel çalışmalar yaparak, valilik, kaymakamlık, belediye, STK ve hatta sosyal sorumluluk projelerine önem veren özel sektör işletmeleri ile iş birlikleri içerisinde faaliyetlerini gerçekleştirmelidir.
- Evsizliğin oluşmasında en önemli nedenin işsizlik olduğu gözlemlenmiştir. Bu bağlamda bir önceki öneriden hareketle söz konusu ofislerin ildeki İŞKUR müdürlükleri ile de koordinasyon içinde yer alması önem arz etmektedir. Hatta, Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü altında evsizlere yönelik oluşacak birimin üyelerinden bir tanesi de İŞKUR temsilcisi olmalıdır. Böylelikle, evsizlerin iş bulma süreçleri hem il müdürlük düzeyinde hem de İŞKUR düzeyinde takip edilmiş olacaktır. Evsiz bireylerin işsizlik sorunlarının çözümü evsizliğin de azalmasına katkı verecektir.
- Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü düzeyinde oluşturulması önerilen birim, faaliyet alanı sos-

yal yardımlar olan STK'ların da evsizlik sorunu çözümüne katkı sunmasını sağlamak amacıyla belli zamanlarda STK ziyaretleri yapmaları, STK'lara yönelik bölgenin evsizlik sorununu ortaya koyan araştırma sunumlarını gerçekleştirilmeleri tavsiye edilmektedir.

- Ekonomik istikrarsızlığın yol açtığı çalışan yoksulluk olgusu giderek derinleşmektedir. Bu durum kişilerin, en temel düzeydeki ihtiyaçlarını karşılamada güçlük çekmesine ve sağlıklı bir hayat sürmesine engel teşkil etmektedir. Bu kapsamda makroekonomik politikaları belirlerken yoksulluk sorununun ve bu sorunun yol açtığı olumsuz sonuçlar (evsizlik vb) göz önünde bulundurulmalıdır. Politika seçimine özen gösterilmelidir.
- Saha araştırmasında evsiz bireylerin bazılarının geçmişte önemli işlere sahip olduğu ancak ekonomik gelişmeler sebebiyle iflas ettikleri gözlemlenmiştir. İflas sonucunda evsiz bireylerin borçlarının ortaya çıktığı ve herhangi bir işe girmesi durumunda maaşının 4'te 1'ine el konulacağı belirtilmiştir. Bu durumda evsizler işe girdiğinde, maaş paylaşımı (4'te 3'ü çalışana, 4'te 1'i alacaklı kuruma) işveren tarafından yapılmaktadır. Dolayısıyla işverenlerin bu tür soruna sahip işçileri almaktan kaçındığı ve böylelikle iş bulunamadığı vurgulanmaktadır. Bu sorun sadece evsiz bireylerin değil, aynı süreci yaşayan tüm bireylerin tecrübe ettiği çoklu ayrımcılık olgusudur. Dolayısıyla bu sorundan kaynaklanan işsizliği azaltmaya yönelik, devletin maaş paylaşımını işverene değil, işverenin maaşı yatıracığı bankaya vermesi önerilmektedir. Yani bankanın, maaşın 4'te 1'ine el koyarak işvereni ve işçiye alacaklı kurumla muhatap etmeden sorunu çözebileceği düşünülmektedir.
- Evsizliğin önemli nedenleri arasında aile içi sorunlar da yer almaktadır. Aile, toplumun oluşmasında çok değerli bir kavramdır. Ailenin korunması toplumun korunması anlamına gelmektedir. Aile içi sorunların oluşumunda birçok kaynak bulunmaktadır. Bu kaynakların en önemlisini ekonomik sorunlar oluşturmaktadır. Bu sorunlarla baş etmenin ekonomik çözümleri dışında aileyi yönlendirecek, aile birliğini koruyacak aile danışmanlığı merkezlerinin daha da aktifleştirilmesi önerilmektedir. Aile danışmanlığı merkezlerinde çalışanların sayısı artırılmalı, sosyoloji, psikoloji, sosyal hizmet bölüm mezunlarının istihdamı arttırılmalıdır.

Elde edilen sonuçlar literatürde birçok çalışma ile paralellik arz etmektedir. Çalışmamızdan elde edilen bulgulardan hareketle Kılıç ve Aslantürk (2019) düzenli gelir yoksunluğunun evsizlik nedenleri içerisinde önemli bir yer teşkil ettiğini ifade ederek, bulgularımızı desteklemiştir. Benzer minvalde Morell-Bellai vd (2000) istihdam eksikliği şeklinde ifade ettiği ana etkenin en başta geldiği sonucuna varmışlardır. Bir başka açıdan Johnson ve Chamberlain (2011) evsizliğin en büyük nedeni ruh sağlığı şeklindeki önermeyi sınırlı çalışmada işsizliğin çok daha büyük bir etken olduğunu bununla beraber ruh sağlığının sınırlı bir etken olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bakıldığında bu çalışma özelinde de katılımcıların çoğunlukla ruh sağlığı açısından herhangi bir olumsuz tutum sergilemedikleri görülmüştür. Bu bakımdan bulgular tutarlılık arz etmektedir. Diğer yandan devletin görünür olması başta olmak üzere, sahada evsizlere yönelik hizmet veren kuruluşların erişilebilirliği ve sosyal politika etkiliği bağlamında Işiker (2014) koordinasyon eksikliğine vurgu yapmaktadır. Bu çalışmada da evsizlerin çoğunlukla düzenli bir destekten yoksun oldukları görülmektedir.

Öte yandan bu çalışmanın kapsamı sınırlıdır. Çalışmada iki farklı yöntem kullanılmış ve İstanbul'da yalnızca Fatih ilçesinde bulunan evsizlerle çalışma yürütülmüştür. Gelecekte yapılacak çalışmalarda İstanbul'un farklı sosyoekonomik gelişmişlik düzeyindeki ilçelerinde çalışmalar yapılarak evsizliğin nedenleri hakkında daha makro düzeyde çalışmalar yapılabilir. Ayrıca evsizlere yönelik sağlanan hizmetlerin güçlendirilmesi için farklı bölgelerin dinamiklerinin dikkate alınabileceği karşılaştırmalı çalışmalar yapılabilir.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmada anket ve derinlemesine mülakat tekniklerine başvurulmuştur. Çalışmanın sahadaki uygulamaları Saadet Partisi Fatih Gençlik Kolları tarafından yapılmıştır. Derinlemesine mülakat ve anket soruları yazarlar tarafından literatüre dayalı olarak hazırlanmıştır. Ek olarak, anket ve derinlemesine mülakat için uygulamayı yapan kişilere yazarlar tarafından eğitim verilmiştir.

KAYNAKÇA

- Akyıldız, Y. (2017). Dünyada ve Türkiye'de Evsizlik ve Uygulamaları. LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 8(1), 67-91.
- Altun, G. (1997). 1991-1995 Yılları Arasında İstanbul'da görülen evsiz ölümleri. Edirne: Trakya Üniversitesi Uzmanlık Tezi.
- Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7(1), 231-274.
- Bekaroğlu Doğan, Y. (2018). Küreselleşen İstanbul'da evsizliğin sosyal hizmet perspektifinden analizi: Beyoğlu Örneği. Doktora Tezi, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova
- Bender, K., Thompson, S. J., McManus, H., Lantry, J., & Flynn, P. M. (2007, February). Capacity for survival: Exploring strengths of homeless street youth. In Child and Youth Care Forum (Vol. 36, No. 1, pp. 25-42). Kluwer Academic Publishers-Plenum Publishers.
- Burt, R. (1992) The Growth of Homelessness in the 1980. Washington: The Urban Institute Press,
- Crane, M., Warnes, A. M., Fu, R. (2006). Developing homelessness prevention practice: Combining research evidence and professional knowledge. Health and Social Care in the Community, 14 (2), 156-166.
- Çelebi, E. (2014). Sokakta Yaşayanlara Yönelik Sosyal Sorumluluk Çalışmaları İçin Toplumsal Algının Belirlenmesi. Journal of International Social Research, 7(33).
- Çelikel, A., Karbeyaz, K., Düzer, S., Akkaya, H., Ortanca, İ., & Balcı, Y. (2015). Eskişehirde Evsiz Ölümleri 10 Yıllık Deneyim. The Bulletin of Legal Medicine, 20(2), 83-86.
- Doğan, Y. B. Neoliberalizm, Evsizliğin Yönetimi ve Evsizlerin Hayatta Kalma Stratejileri. İDEALKENT, 11(Kentleşme ve Ekonomi Özel Sayısı), 1-1.
- Erdem, A.K. (2021). "Türkiye'de tahmini 70 bin evsiz var": Yüzde 95'inin erkek olmasının sebepleri neler?, Independent Türkçe, Köşe Yazısı, 20 Ocak 2021, <https://www.indyrturk.com/node/302696/t%C3%BCrkiyede-tahmini-70-bin-evsiz-var-y%C3%BCzde-95inin-erkek-olmas%C4%B1n%C4%B1n-sebepleri-neler#:~:text=Ancak%20evsizlerin%20hepsi%20bu%20salonlara,civar%C4%B1nda%20evsiz%20oldu%C4%9Fu%20tahmin%20ediliyor>.
- Fazıl Karaman, M. (2019). Sosyal Dışlanma Bağlamında Evsizlik: İstanbul Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya

ARTICLES / MAKALELER

Giddens, Anthony (2012). Sosyoloji, (Haz. Cemal Güzel), İstanbul: Kırmızı Yayınları

Işiker, F. (2014). Forgotten people on the street: homeless men in Istanbul, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Şehir Üniversitesi SBE.

Işıkhan, V. YAŞLI EVSİZLER VE SOSYAL HİZMET MÜDAHALELERİ. Toplum ve Sosyal Hizmet, 15(2), 39-50.

İlhan, Ö. G. N., & ERGÜN, Y. D. D. A. (2010). Evsizler ve toplum sağlığı. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 20(20), 79-90.

Johnson, G., & Chamberlain, C. (2011). Are the homeless mentally ill?. Australian Journal of Social Issues, 46(1), 29-48.

Kılıç, A. K., & Aslantürk, H. (2019). Evsizlerin Sosyo-Demografik Özellikleri Ve Sokak Yaşam Deneyimleri: Antalya Örneği. Journal of Society & Social Work, 30(2).

Kılıç, A. K., & Aslantürk, H. (2019). Evsizlerin Sosyo-Demografik Özellikleri Ve Sokak Yaşam Deneyimleri: Antalya Örneği. Journal of Society & Social Work, 30(2).

Küçük, M. (2018) Evsizlik ve Evsizliği Açıklayan Teoriler. İDEALKENT, 9(24), 515-535.

Macknee, C. And J. Mervyn (2002) "Critical Incidents That Facilitate Homeless " People's Transition off the Streets. Journal of Social Distress and the Homeless. Vol.11 (4) 17-36

Morrell-Bellai, T., Goering, P., & Katherine, B. (2000). Becoming and remaining homeless: A qualitative investigation. Issues in mental health nursing, 21(6), 581-604.

Nies, M A. McEwen, M.(2001). Community Health Nursing:Promoting The Health of Populations(3rd ed.). W B. Saunders Company. p.526-542

North, C. S., & Smith, E. M. (1993). A comparison of homeless men and women: Different populations, different needs. Community mental health journal, 29(5), 423-431.

O'Flaherty, B. (1996) "Making Room". The Economics or Homelessness. Harvard University Press, London

Özdemir, U. (2010). Evsizlik ve Evsizlere Genel Bir Bakış. Toplum ve Sosyal Hizmet, 21(2), 77-88.

Plumb, J. D. (2000). Homelessness: Reducing health disparities. Canadian Medical Association Journal ,163 (2), 172-173.

Simmel, Georg, (2009). Bireysellik ve Kültür, (Çev. Tuncay Birkan), İstanbul: Metis Yayınları

Tekin, H. H., & TEKİN, H. (2006). Nitel Araştırma Yönteminin Bir Veri Toplama Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme. İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi, 3(13), 101-116.

Yağan, M. (2009). Ankara'da Evsiz Ölümleri, Uzmanlık Tezi, Gazi Üniversitesi. Adli Tıp ABD. Ankara.

Yağar, F., & Dökme, S. (2018). Niteliksel Araştırmaların Planlanması: Araştırma Soruları, Örneklem Seçimi, Geçerlik ve Güvenirlik. Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi, 3(3), 1-9.

Yeter, A. (2018). Sivil toplum kuruluşlarının evsizlere yönelik hizmetlerinin değerlendirilmesi: İstanbul örneği. Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, 8(17), 34-60.

Yeter, A. (2018). Sivil toplum kuruluşlarının evsizlere yönelik hizmetlerinin değerlendirilmesi: İstanbul örneği. Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, 8(17), 34-60.

Yılmaz, M. (2012). Küreselleşme ve kentsel yoksulluk: Sosyolojik bir perspektif. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 1(4), 257-287.